

Informatīvais ziņojums „Par situāciju graudkopības nozarē”

Informatīvais ziņojums izstrādāts, pamatojoties uz Ministru Prezidenta 2008.gada 29.aprīļa rezolūcijas Nr.111-1/214 5., 6. un 7.punktu.

Ziņojumā apskatīts:

- 2007.gada un 2008.gada I ceturkšņa rezultāti graudkopības nozarē, graudu un graudu izstrādājumu eksporta un importa proporcijas, vietējā tirgū realizētās produkcijas īpatsvars;
- apsētās graudaugu platības (tostarp, rapsis) un prognozes par gaidāmajām graudu cenām 2008.gadā;
- graudu ražošanas bilance pa gadiem;
- graudu ražošanas saimniecību ekonomiskie rādītāji;
- graudu pārstrādes sektora struktūra kopš 2005.gada, izvērtējot pārstrādes struktūru, graudu produktu ražošanas un realizācijas dinamika, ārējās tirdzniecības attīstību, cenu dinamiku;
- graudkopības kooperatīvu finansiālo rādītāju izvērtējums;
- tirgus atbalsta pasākumi cenu stabilitātes nodrošināšanai;
- Eiropas Komisijas programmas vistrūcīgākajām personām realizācija Latvijā.

Ziņojuma sagatavošanā izmantota Centrālās Statistikas pārvaldes, Lauku atbalsta dienesta un Latvijas Valsts Agrārā ekonomikas institūta rīcībā esošā informācija. Graudu ražošanas sektora ekonomiskajam izvērtējumam izmantota Saimniecību uzskaites datu tīkla informācija. Savukārt graudu pārstrādes uzņēmumu un graudu kooperatīvu darbības ekonomiskajam izvērtējumam izmantota informācija no gada pārskatu bilancēm (SIA „LURSOFT” datu bāze).

Importa un eksporta raksturojumā izmantota Eiropas Komisijas uzturētā COMEXT datu bāze, bet graudu pasaules tirgus cenu izvērtējums veikts pēc Eiropas Komisijas nepublicētas informācijas un aģentūras *REUTER* datiem.

Informatīvā ziņojumā lietotie saīsinājumi:

- BM – LR Bērnu un ģimenes lietu ministrija;
- COMEXT – Eiropas Komisijas ārējās tirdzniecības informācijas datu bāze;
- CSP – Centrālā statistikas pārvalde;
- ELV – ekonomiskā lieluma vienība;
- EK – Eiropas Komisija;
- EKL – Eiropas Kopienas dibināšanas līgums;
- EM – LR Ekonomikas ministrija;
- ES – Eiropas Savienība;
- ES-27 – Eiropas Savienības divdesmit septiņas dalībvalstis;
- EUROSTAT – Eiropas Komisijas Statistikas aģentūra;
- FAO – Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācija;
- ĪUMSILS – LR Īpašu uzdevumu sabiedrības integrācijas lietās ministrija;
- LAD – Lauku atbalsta dienests;
- LLKC – Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju centrs;
- LM – LR Labklājības ministrija;
- LTVC - Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centrs;
- LVAEI – Latvijas Valsts Agrārās Ekonomikas Institūts;
- MK – Ministru kabinets;
- MLA – mazāk labvēlīgie apvidi;

OECD - Ekonomiskās sadarbības un attīstības starptautiskā organizācija;
PTO – Pasauls Tirdzniecības organizācija;
PVD – Pārtikas un veterinārais dienests;
RAPLM – LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija;
SUDAT - Saimniecību uzskaites datu tīkls;
VM – LR Veselības ministrija;
ZM – LR Zemkopības ministrija.

Informatīvajā ziņojumā lietotie termini

Laukkopība – pamatspecializācija ir graudkopība, eļļas un proteīnu kultūru audzēšana.

FOB cena - nozīmē tūlītējo cenu, ko maksā vai kas maksājama par sūtījumā ietilpstošo produktu daudzumu, iekļaujot izmaksas par sūtījuma iekraušanu transportlīdzeklī nosūtīšanas vietā izcelsmes valstī un citas šajā valstī radušās izmaksas. FOB cena neiekļauj jebkādu pakalpojumu izmaksas, ko sedz pārdevējs no brīža, kad produktus iekrauj transportlīdzeklī.

Dolāra kurss pēc Latvijas Bankas 2008.gada 29.jūlija likmes 0,4480 Ls.

Informatīvā ziņojuma saturs

1. Kopsavilkums.
2. Graudu ražošanas sektora raksturojums:
 - 2.1. graudu sējumu platības un prognozes 2008.gadā;
 - 2.2. graudu bilance;
 - 2.3. graudu tirdzniecība ar trešajām valstīm un ES-27;
 - 2.4. laukkopības saimniecību ekonomisko rādītāju izvērtējums.
3. Graudu cenas un to prognozes:
 - 3.1. graudu cenas un to prognozes Latvijā;
 - 3.2. graudu cenas un to prognozes ES un pasaulē.
4. Graudu pārstrādes sektora raksturojums:
 - 4.1. graudu produktu ražošanas un realizācijas dinamika;
 - 4.2. graudu pārstrādes produktu tirdzniecība ar trešajām valstīm un ES-27;
 - 4.3. graudu pārstrādes uzņēmumu struktūra 2005.-2007.gadā un finansiālo rādītāju analīze.
5. Graudkopības kooperatīvu finansiālo rādītāju izvērtējums.
6. Cenu stabilitātes nodrošināšana.
7. Eiropas Komisijas programma vistrūcīgākajām personām Latvijā.

1. Kopsavilkums

Graudu ražošana

2007.gada kopražā Latvijā (1 535 tūkst. t) pateicoties klimatiskajiem apstākļiem, tehnoloģijas un ražošanas attīstībai bijusi augstākā pēdējos 17 gados (1990.gadā tā sasniedza 1599.tūkst. t).

2008.gada kopražai Latvijā, kā arī graudu ražībai prognozēts samazinājums attiecībā pret 2007.gadu, attiecīgi par 6 % un 8%.

Pēc Eurostat prognozēm graudu kopražā 2008.gadā ES pieaugums apmēram par 10 % un sasniegs 284,2 milj. t.

Pēc 2008.gada prognozēm Latvijā ir iesēti 534,1 tūkst. ha, kas ir par 12,2 tūkst. ha vairāk kā 2007.gadā (2,3 %) un par 105,6 tūkst. ha jeb 24,6 % vairāk kā 2003.gadā, ziemāju platība - 232,2 tūkst. ha un prognozētā vasarāju platība 309,1 tūkst. ha.

2008.gadā rapša sējumu platības samazinājušās attiecībā pret 2007.gadu – ziemas rapsim līdz 49 tūkst. ha (par 2,7 % mazāk) un vasaras rapsim līdz 34 tūkst. ha (par 30 %).

Graudaugu sējumu struktūra būtiski pēdējos gados nav mainījies - 2008.gadā no apsētajām graudu platībām ziemas kvieši aizņem 30 %, vasaras mieži – 28 %, vasaras kvieši - 14 % un rudzi – 10 %.

2006./2007. tirdzniecības gadā 15 % no Latvijas graudu kopražas tiek saražots virs pašnodrošinājuma, Latvija pilnībā nodrošina sevi ar nepieciešamo graudu daudzumu.

Graudu tirdzniecība

2007.gadā graudu imports un ievedums Latvijā bija 4,8 % no kopražas, savukārt, eksports un izvedums 25,6 %.

Starp ES-27 graudu tirdzniecība Latvijai lielākoties norisinās ar Lietuvu, Igauniju, Vāciju, Zviedriju un Dāniju. Tirdzniecība ar trešajām valstīm ir visai maznozīmīga.

Graudu cenas

2008.gada aprīlī pārtikas kviešu cenas salīdzinājumā ar 2007.gada aprīli palielinājušās par 70 %, savukārt, salīdzinot ar 2005.gadu, tās pieaugušas par 184 %. Lopbarības miežu vidējā cena 2008.gada aprīlī attiecībā pret 2007.gada aprīli un 2005.gada aprīli attiecīgi pieaugusi par 54 % un 152 %.

Saskaņā ar Humbolta Universitātes (Berlīne) pētījumu ES kviešu cenas nākamo 10 gadu laikā palielināsies vidēji par 1,4 % salīdzinājumā ar 2003.-2005.gadu cenu līmeni.

OECD-FAO kviešu cenu prognozē 2008./2009.tirdzniecības gadam 267 \$/t (~ 119,6 Ls/t) apmērā un no 2009./2010. līdz 2017./2018.gadam vidēji 230 \$/t (~ 103 Ls/t) apmērā (graudu cena būs stabila).

Laukkopības saimniecībās laika posmā no 2005. gada līdz 2007.gadam

- 1) graudu īpatsvars saimniecībās palielinājies no 51 % uz 66 %;
- 2) 3,8 reizes pieaugusi peļņa no graudu realizācijas, lielajās saimniecībās pat 5,4 reizes;
- 3) graudu realizācijas cena 2005. un 2006.gadā bija zemāka nekā graudu ražošanas pašizmaksa (izņemot lielās saimniecībās virs 100 ELV), savukārt, 2007.gadā graudu vidējā cena pārsniedza pašizmaksu izņemot nelielās saimniecības;
- 4) mazajās un vidējās saimniecībās starpību starp ražošanas izmaksu un cenu sedza saimniecībām piešķirtie atbalsta maksājumi (vidēji 17 % no kopējiem ieņēmumiem 2007.gadā);
- 5) 2008.gadā graudu iepirkuma cenām pazeminoties un vienlaicīgi paaugstinoties ražošanas izmaksām (degviela, minerālmēsli u.c.), varētu rasties krīzes situācija graudu

ražošanas sektorā, kad graudu pašizmaksa būs būtiski augstāka par tirgū piedāvāto cenu un saimniecības varētu ciest zaudējumus;

6) saimniecību aizņemtā kapitāls vidēji bija 71 % no bilances vērtības, kur vērojamas ļoti lielas atšķirības – mazajām saimniecībām tas bija tikai 4 %, lielajām - pat 91 %;

7) pamatlīdzekļu struktūrā vislielāko daļu aizņem tehnika un iekārtas līdz pat 60 %;

8) izmaksu rentabilitāte palielinājusies no 12,5 % līdz 21,1 %, mazajās saimniecībās graudu audzēšana nav rentabla;

9) saimniecību likviditāte ir pietiekama, lai segtu īstermiņa saistības, taču līdz ar saimniecību lielumu tā samazinās, jo lielajām saimniecībām ir liels īstermiņa kredītu apjoms;

10) vislielākais īpatsvars ražošanas izmaksās ir minerālmēslu (16,9 %) un degvielas (13,1 %) izmaksām.

Graudu pārstrāde

Graudu pārstrādes uzņēmumu ražošanas realizācija un dinamika

Nozīmīgākie graudu pārstrādes produkti ir lopbarība, kviešu un kviešu-rudzu miltu maisījumi, kuru īpatsvars graudu pārstrādes produktu kopējā realizācijas vērtībā 2007.gadā bija attiecīgi 57 % un 29 %;

Lopbarības realizācijas un ražošanas apjomi 2008.gada 1. ceturksnī salīdzinot ar 2007.gada 1. ceturksni ir samazinājušies par 22 %, savukārt, realizācijas vērtība ir pieaugusi par 4 %, realizācijas cenas pieauguma rezultātā.

Lopbarības ražošanas un realizācijas kritums ir vērojams sākot ar 2007. gada 1. ceturksni. Visā analizētajā periodā (2005.-2007.gads) lopbarības ražošana pārsniedz realizācijas apjomus par 21 % līdz 38 %.

2008.gada 1.ceturksnī kviešu vai kviešu un rudzu maisījuma miltu ražošanas un realizācijas apjomi samazinājušies attiecīgi par 5 un 4 %, bet realizācijas vērtība, turpretim, ir palielinājusies par 48 %.

Kviešu vai kviešu-rudzu miltu maisījumi ir 75 % no visiem saražotajiem miltiem.

Viens no būtiskākajiem miltu pārstrādes produktiem ir maize, kuras ražošana lielā mērā nosaka patēriņa pieprasījumu pēc miltiem. Maizes ražošanas apjomi ir stabili ar nelielu tendenci samazināties.

Graudu iepirkuma cenas pieaug nedaudz straujāk, nekā graudu pārstrādes produktu cenas. Tā graudu iepirkuma cena 2008. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2007. gada 1. ceturksni, ir palielinājusies par 60 %, tad kviešu un kviešu un rudzu maisījumu miltu un lopbarības realizācijas cena ir palielinājusies attiecīgi par 54 % un 32 %.

Straujš graudu un graudu pārstrādes produktu cenu pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ir vērojams sākot ar 2007. gada 3. ceturksni.

Graudu pārstrādes produktu tirdzniecība

2007.gadā no 215,58 tūkst. realizētās lopbarības tonnām 3 % tika izvestas uz Poliju, Lietuvu, Igauniju un Kipru un 3,2 % bija ievadums un imports no Lietuvas, Igaunijas, Somijas un Krievijas.

2007.gadā no 96,73 tūkst. realizētās maizes tonnām 4,7 % tika izvestas 2,1 milj. Ls vērtībā un 3,9 % bija ievadums un imports 1,9 milj. Ls vērtībā.

Graudu pārstrādes uzņēmumu finansiālo rādītāju analīze

Kopumā Latvijā uz 2008.gada 1.janvāri darbojās 33 PVD uzraudzībai pakļauti graudu apstrādes un pārstrādes uzņēmumi. Lai konstatētu tendences to ekonomiskajā attīstībā, tika izanalizētas 21 nozīmīgāko uzņēmumu bilances, kā arī veikta četru vislielāko un desmit lielāko graudu pārstrādes uzņēmumu grupu ekonomiskā analīze:

1) izmaksu rentabilitāte (peļņa uz katru izmaksu latu) ir pieaugusi no 1,5 (2005.gadā) līdz 3,0 (2007.gadā), taču tajā pat laikā lielajiem uzņēmumiem tā bija zemāka;

2) trijos gados divas reizes (no 4 % līdz 8 %) pieaugusi peļņa uz katru paša uzņēmuma ieguldīto latu - paša kapitāla rentabilitāte;

3) uzņēmumu likviditāte ir normas robežās - 2007.gadā tā ir 1,1;

4) pēdējos gados arvien lielāks īpatsvars kopējā kapitāla struktūrā ir aizņemtajam kapitālam, 2005.gadā 58 %, bet 2007.gadā 66 %;

5) kredītu struktūrā lielāko daļu (~ 80 %) aizņem īstermiņa kredīti;

6) uzņēmumos nav veiktas lielas investīcijas;

7) uzņēmumu izdevumu struktūrā palielinājušās pārdošanas izmaksas un procentu maksājumi, bet samazinājušies ar ražošanu saistītie izdevumi;

8) peļņa graudu pārstrādes uzņēmumos vidēji laikā no 2005. līdz 2007.gadam ir palielinājusies no 74 tūkst. Ls līdz 184 tūkst. Ls, pie tam 4 vislielāko uzņēmumu grupā tā pārsvarā ir samazinājusies.

Graudkopības kooperatīvu finansiālo rādītāju izvērtējums

Latvijā no 29 atzītajiem lauksaimniecības pakalpojumu graudkopības kooperatīvajām sabiedrībām 2007.gadā trijām lielākajām sabiedrībām neto apgrozījums bija 96,5 % no kopējā šo kooperatīvu neto apgrozījuma.

2007.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu kooperatīvu neto apgrozījums pieaudzis 1,5 reizes, ko daļēji veicinājis arī graudu un rapša cenu straujais pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

Trīs lielākie kooperatīvi no 2005. līdz 2007.gadam savu produkciju izveda uz ES dalībvalstīm – vidēji 17,6 % no to neto apgrozījuma vērtības, pie tam lielākais no kooperatīviem vidēji izveda 39,5 % no produkcijas.

Septiņu analizēto kooperatīvu peļņa trīs gadu laikā ir palielinājusies 3,2 reizes. 2007.gadā kooperatīvu aizņemtā kapitāla lielums vidēji bija 20 % un kredītu struktūrā 80 % bija īstermiņa kredīti.

Tirgus atbalsta pasākumi cenu stabilitātes nodrošināšanai

Cenu stabilizēšanas vienīgais instruments ES ir intervences cena, tās likme ir noteikta 101,3 eiro/t.

Brīvā tirgus ekonomikā cenu regulēšana tiek pieļauta tikai izņēmuma gadījumos, ja tirgū vienam tirgus dalībniekam ir monopolstāvoklis vai izteikts dominējošs stāvoklis. Līdz ar to nav saskatāma iespēja atbalstīt cenu regulēšanu, izņemot iepriekš minēto gadījumu.

Valsts materiālās rezerves valstī tiek veidotas ar nolūku nodrošināt iedzīvotājus ar pārtiku mobilizācijas gadījumā, taču ņemot vērā, ka mobilizācijas gadījums var arī neiestāties, tad paredzēt konkrētus finanšu līdzekļus būtu nelietderīgi.

EK programma vistrūcīgākajām personām

Programma tiek finansēta no Eiropas Kopienu budžeta Eiropas Lauksaimniecības vadības un garantiju fonda Garantiju nodaļas.

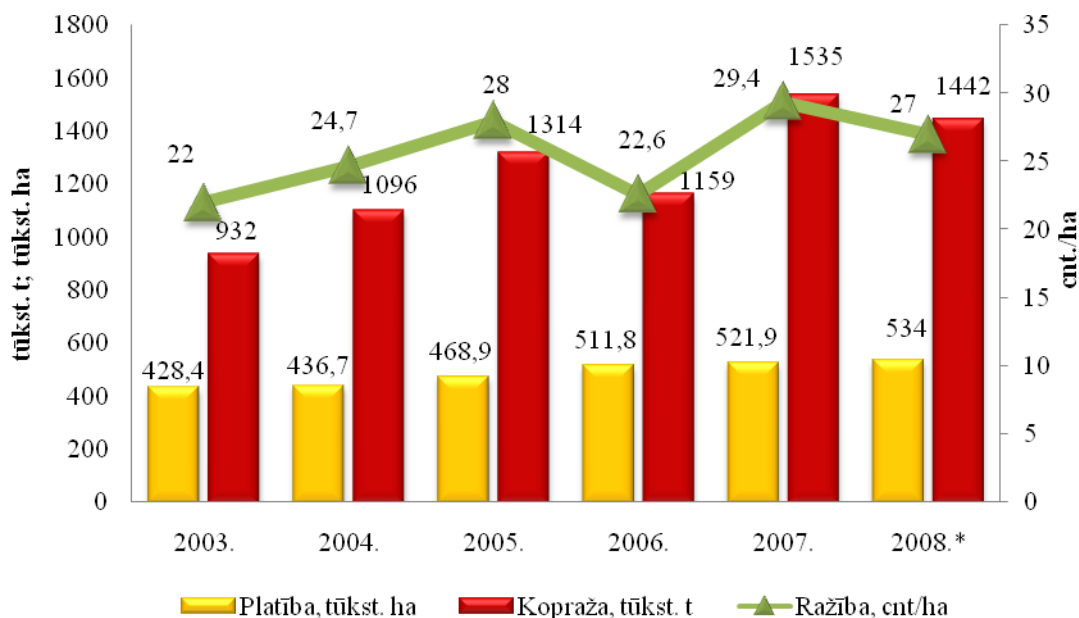
Persona, kura tiek uzskatīta par trūcīgu, ja ienākumi, neskaitot pašvaldību sociālās palīdzības pabalstus, iepriekšējos sešos mēnešos uz vienu ģimenes locekli ir zemāki par 50 % no attiecīgajā gada sākumā valstī noteiktās minimālās algas.

Latvijā programmas realizāciju uzsāka 2006.gadā un izdales produkts bija baltmaize, 2007. un 2008.gadā izdales produkts - putraini. 2009.gadā programmas vistrūcīgākajām personām ietvaros reizi mēnesī tiks izsniegti šādi produkti:

- 1) 500 g auzu pārslu;
- 2) 500 g četrgraudu pārslu;
- 3) 1 kg makaronu;
- 4) 400 g pankūku miltu;
- 5) 400 g vājpiena pulvera.

2. Graudu ražošanas sektora raksturojums

Graudkopība ir viena no nozīmīgākajām lauksaimniecības preču produkcijas ražošanas nozarēm Latvijā - 2007.gadā tā bija 27,7 % no kopējās lauksaimniecības preču vērtības bāzes cenās. Salīdzinājumā ar 2006.gadu, tā ir pieaugusi par 7 %.

Avots: CSP

*2008.gada prognoze

1.attēls Graudu platības, kopražas un ražība Latvijā (2003.-2008.gads)

Aplūkojot 1.attēlu, ir vērojams graudu platību pakāpenisks pieaugums, salīdzinājumā ar 2003.gadu par 25 %, tāpat arī graudu kopraža ir pieaugusi par 55 %. 2006.gada straujais graudu kopražas samazinājums par 11,8 % pret 2005.gadu skaidrojams ar nelabvēlīgajiem laika apstākļiem (liela daļa ziemāju izsala un izslīka, savukārt vasarāji sausajā vasarā izdega). 2007.gada kopraža Latvijā (1 535 tūkst. t) bijusi augstākā pēdējos 17 gados (1990.gadā tā sasniedza 1599.tūkst. t).

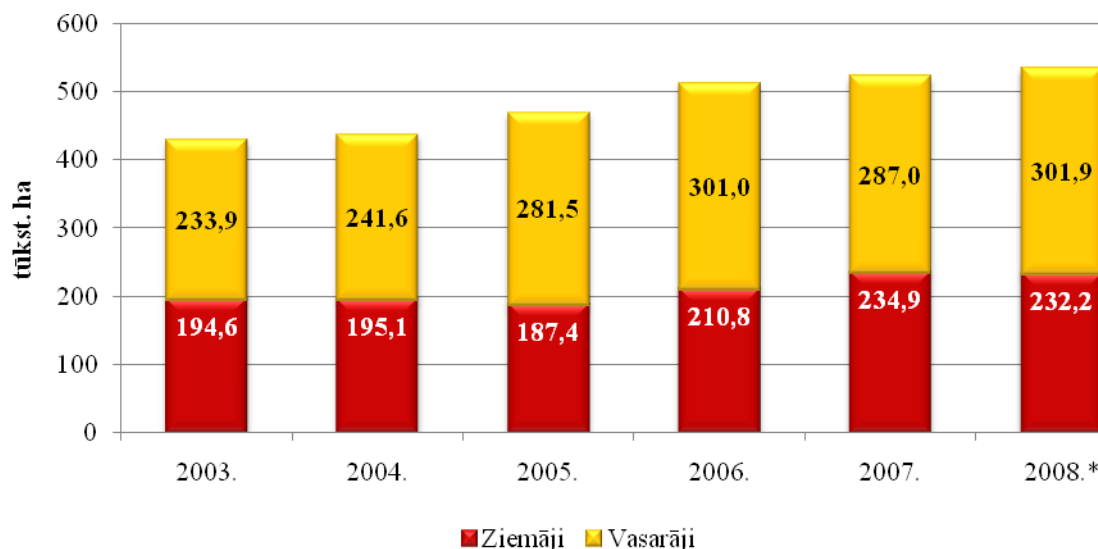
Tiek prognozēts, ka 2008.gadā graudu kopraža un ražība samazināsies attiecībā pret 2007.gadu, attiecīgi par 6 % un 8 %. Samazinājums ir izskaidrojams ar ietilgušo sausuma periodu 2008.gada jūnija sākumā, jo vasarāju nobriešanas periodā Baltijas jūras reģionā bija nepietiekošs nokrišņu daudzums.

Pēc Eurostat prognozēm graudu kopraža 2008.gadā ES pieaugs apmēram par 10 % un sasniegs 284,2 milj. t, kviešu kopraža pieaugs apmēram par 10 %, sasniedzot 123,7 milj. t, kukurūzas kopraža pieaugs par 17,6 %, sasniedzot 56,7 milj. t.

2.1. Graudu sējumu platības un prognozes 2008.gadā

Graudu platību vispārējais raksturojums

2007.gadā graudi aizņēma 521,9 tūkst. ha jeb 46,3 % no sējumu kopplatības. Pēc 2008.gada prognozēm Latvijā tika iesēts 534,1 tūkst. ha, kas ir par 12,2 tūkst. ha jeb 2,3 % vairāk kā 2007.gadā un par 105,6 tūkst. ha jeb 24,6 % vairāk kā 2003.gadā. Arī pēc Eurostat datiem graudu platībām ES 2008.gadā tiek prognozēts pieaugums par 6 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, sasniedzot 59 877 tūkst. ha. Šis platību pieaugums izskaidrojams ar graudu augstajām iepirkumu cenām 2007.gadā un 2008.gada sākumā. Tāpat platību pieaugumu veicinājusi obligātās atmatas atcelšana ar 2008.gadu.

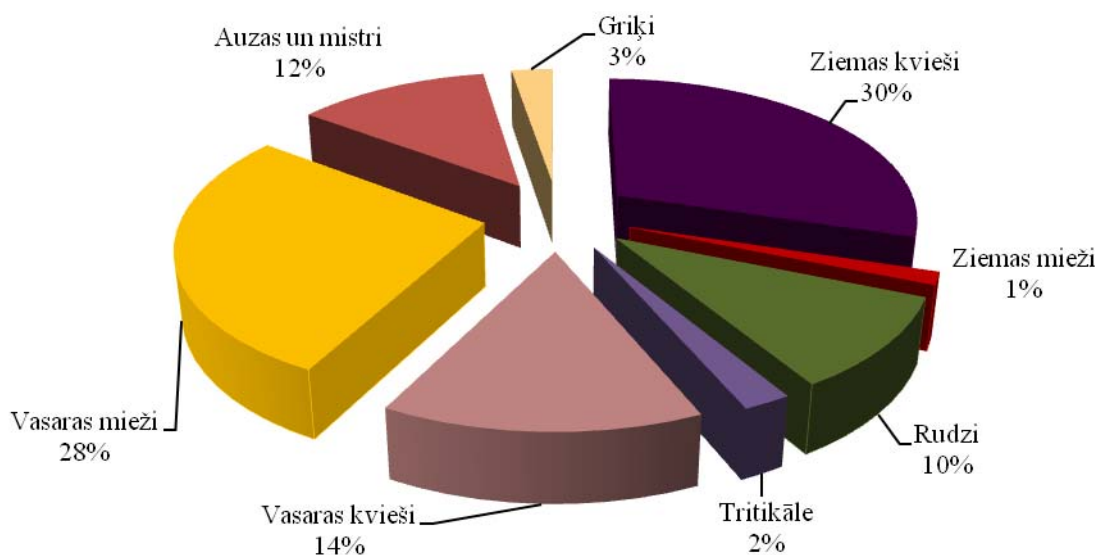

Avots: CSP

*vasarājiem prognozes

2.attēls Ziemāju un vasarāju sējumu struktūra 2005.-2008.gadā Latvijā, tūkst. ha

Aplūkojot 2.attēlu, var secināt, ka vislielākais graudu platības pieaugums bijis 2006.gadā, kad salīdzinājumā ar 2005.gadu platības palielinājās par 42,9 tūkst. ha jeb 9,1 %.

Avots: CSP

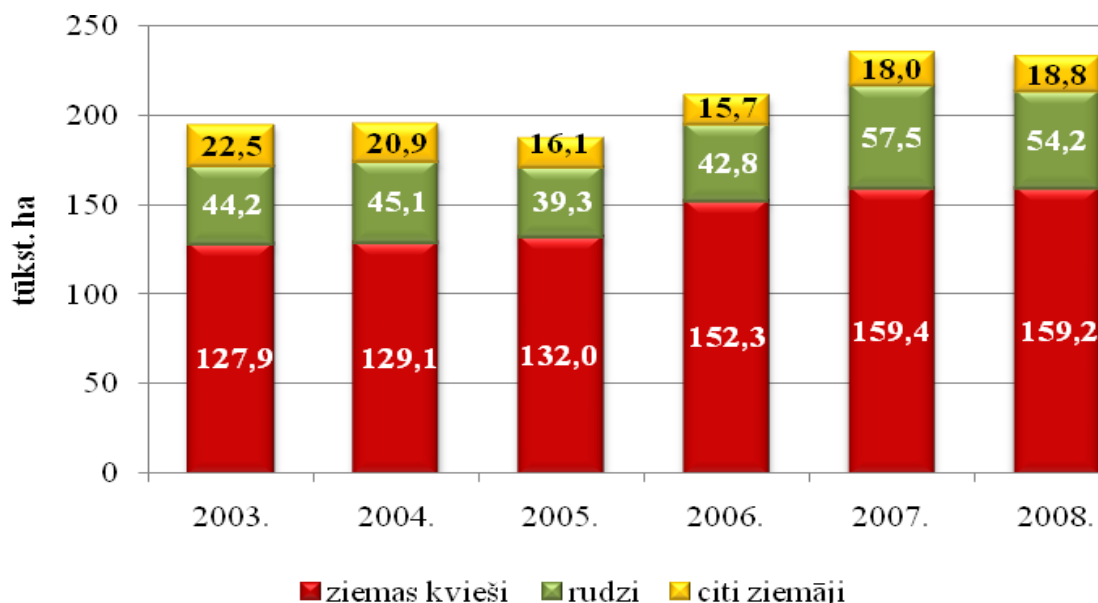
3.attēls Apsētās graudu platības struktūra 2008.gada ražai Latvijā (vasarāju platības – prognozētas)

Aplūkojot 3.attēlu, var secināt, ka gandrīz trešo daļu no apsētajām platībām 2008.gadā aizņem ziemas kvieši (30 %), tikai par 2 % mazāk (28 %) no visām platībām prognozēta vasaras miežu platība. Vasaras kvieši, auzas un mistrs, rudzi aizņem attiecīgi - 14 %, 12 % un 10 % no kopējās apsētās graudu platības. Maznozīmīgas platības apsētas ar griķiem (3 %), tritikāli (2 %) un ziemas miežiem (1 %).

Graudu platību struktūra jau vairākus gadus praktiski nemainās - salīdzinot 2008.gada platības ar 2007.gadā iesētajām, ziemas kvieši no kopplatības aizņem par 1 % mazāk, savukārt, vasaras miežu platības pieaugušas par 1 %. Lielākais pieaugums vērojams vasaras kviešiem – salīdzinājumā ar 2007.gadu no kopplatības tie aizņem par 2 % vairāk.

Ziemāju platības

Kaut arī iesētā ziemāju platība 2008.gada ražai (232,2 tūkst. ha) ir par 2,7 tūkst. ha mazāka kā 2007.gadā, salīdzinājumā ar 2003.gadu tā ir pieaugusi par 19,3 %. Lai arī ziemāju apsētās platības pa gadiem svārstās, to kopējā tendence ir pieaugoša.

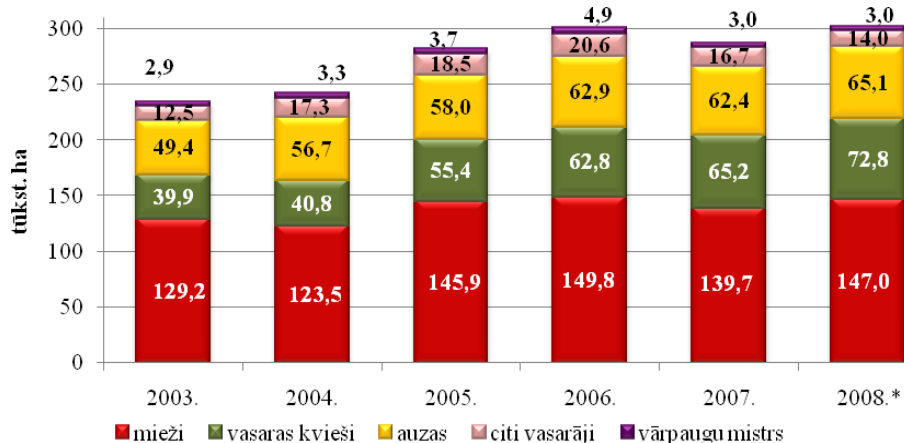
Avots: CSP

4.attēls Ziemāju platības Latvijā, tūkst. ha

Ziemāju platību pakāpeniskais pieaugums atspoguļots 4.attēlā. Straujākie platību pieaugumi vērojami 2006. un 2007.gadā, attiecīgi par 12 % un 11 %. 2007.gada platību pieaugums skaidrojams ar labvēlīgajiem meteoroloģiskajiem apstākļiem un cukurbiešu audzēšanas pārtraukšanu Latvijā. Ziemas kviešu platības ar katru gadu palielinās (tikai 2008.gadā tās ir samazinājušās par 0,2 tūkst. ha, kas ir maznozīmīgi), kas liecina par ziemas kviešu nepieciešamību un augstākām iepirkumu cenām, salīdzinājumā ar citiem graudaugiem. Apsētā rudzu platība 2008.gadā pret 2007.gadu ir samazinājusies par 5,7 %, bet pieaugusi salīdzinājumā ar 2003.gadu par 22,6 %.

Vasarāju platības

Pēc ZM, CSP un LLKC ekspertu kopējām prognozēm 2008.gadā iesēti 309,1 tūkst. ha vasarāju, kas ir par 5,2 % vairāk kā 2007.gadā un par 29,1 % vairāk kā 2003.gadā.

Avots: CSP

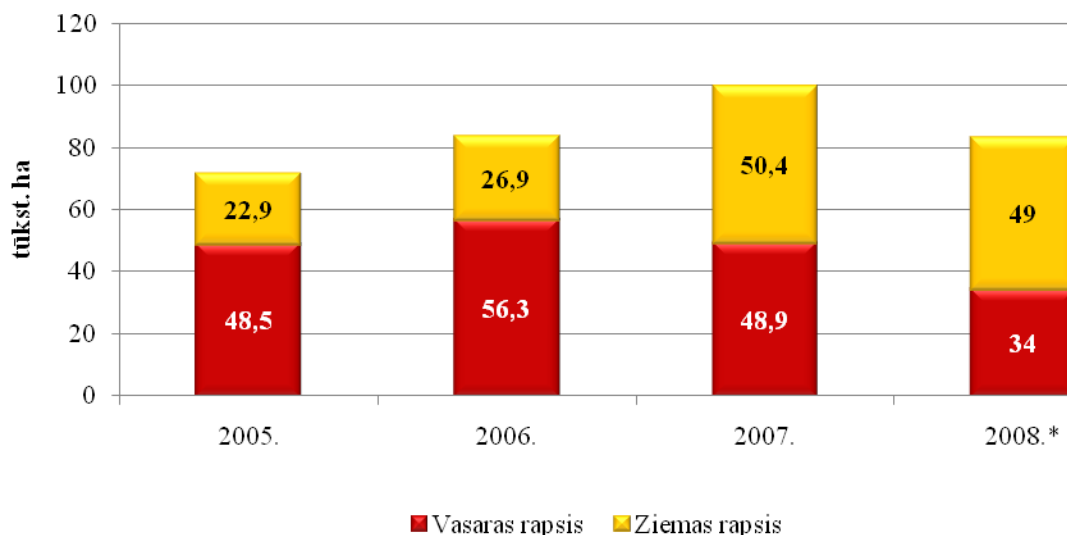
5.attēls Vasarāju platības Latvijā, tūkst. ha

* 2008.gada prognoze

Lielākais platību pieaugums 2008.gadā no vasarāju kultūrām prognozēts kviešiem 11,2 %, sasniedzot 72,8 tūkst. ha, un miežiem 5 %, sasniedzot 147 tūkst. ha, attiecībā pret 2007.gadu (5.attēls).

Ziemas un vasaras rapša platības

Kopējā tendence gan pasaulē, gan Eiropā rapša platībām ir pieaugoša, tāpat arī Latvijā. Tas skaidrojams ar rapša plašajām pielietošanas iespējām un, protams, aizvien pieaugošo rapša pārstrādi, lai iegūtu bioenerģiju.

Avots: CSP

* prognozes vasaras rapsim

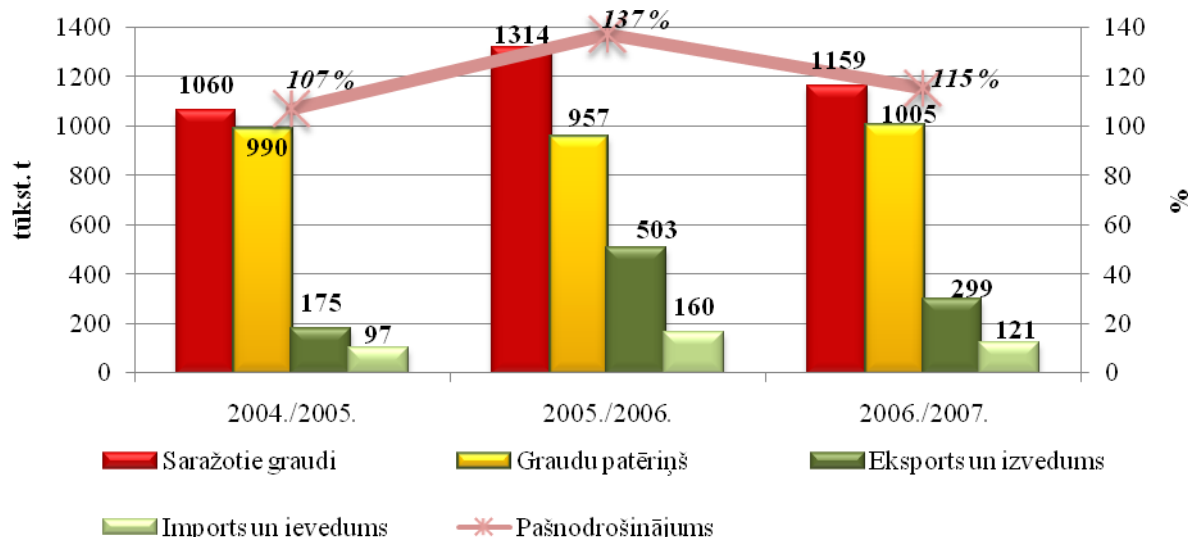
6.attēls Ziemas un vasaras rapša sējumu struktūra 2005.-2008.gadā Latvijā, tūkst. ha

Straujais platību pieaugums (gandrīz divas reizes) ziemas rapsim 2007.gadā (6.attēls) skaidrojams ar labvēlīgiem meteoroloģiskiem apstākļiem un cukurbiešu audzēšanas pārtraukšanu, līdz ar to, lielākoties Zemgales reģionā, cukurbiešu platību vietā tika iesēts rapsis un graudi. Papildus rapša platību pieaugumu stimulējuši atbalsta maksājumi par enerģētisko kultūraugu audzēšanu.

2008.gadā pēc LAD deklarētajām platībām rapša sējumi samazinājušies – ziemas rapsim par 1,4 tūkst. ha jeb 2,7 % un vasaras rapsim par 14,9 tūkst. ha jeb 30 %. Lai arī pieprasījums Eiropas tirgū pēc rapša sēklām ir milzīgs, platību samazināšanos var izskaidrot ar audzētājam labvēlīgu situāciju graudu tirgū, līdz ar to graudus ir izdevīgāk audzēt kā rapsi.

2.2. Graudu bilance

Ar 2008.gada 1.jūliju sācies jauns 2008./2009. graudu tirdzniecības gads. Tā kā 2007./2008. tirdzniecības gads noslēdzās 30.jūnijā, statistikas dati par to vēl nav apkopoti.

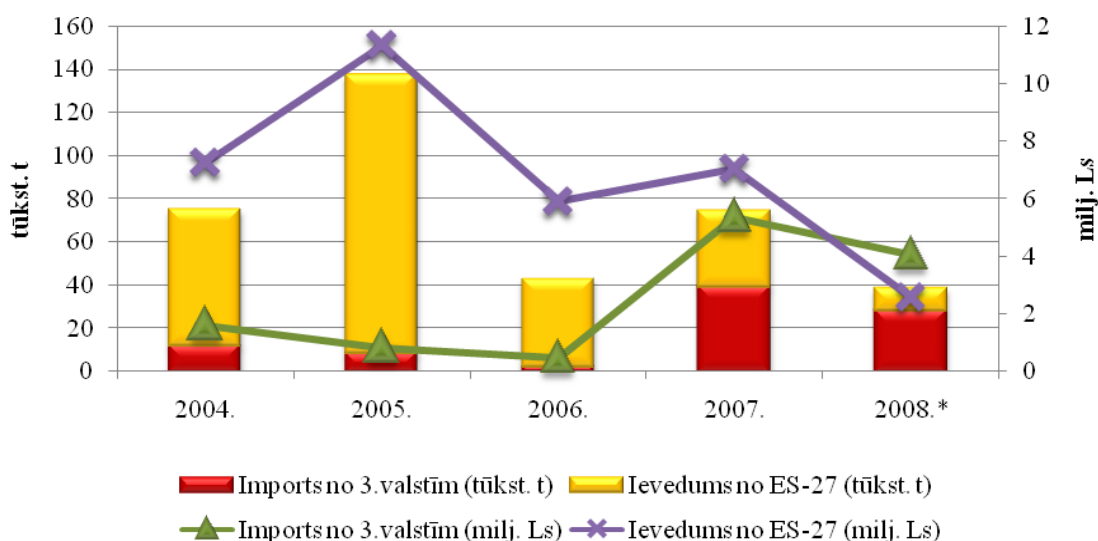
Avots: CSP

7.attēls Graudu bilance Latvijā, tūkst. ha

Aplūkojot graudu bilanci 7.attēlā, varam secināt, ka Latvija pēdējos trīs tirdzniecības gados nodrošina sevi ar nepieciešamo graudu daudzumu. Lai arī 2006./2007. tirdzniecības gadam kopraža bija apmēram par 30 % zemāka kā 2005./2006. tirdzniecības gadā (slikto meteoroloģisko laika apstākļu ietekmē), 15 % no Latvijas graudu kopražas tiek sarazots virs pašnodrošinājuma, līdz ar to radot iespēju tos eksportēt. Gan eksportam, gan importam kopējā tendence ir pieaugt, to svārstības ietekmē laika apstākļi un kopējās tendences pasaules un Eiropas graudu tirgū.

2.3. Graudu tirdzniecība ar trešajām valstīm un ES-27

Latvijai iestājoties ES, gan graudu imports, gan eksports ir visai maznozīmīgs, jo lielākoties graudu tirdzniecība notiek starp ES dalībvalstīm. Graudu izvešanas un ieviešanas svārstības valstī lielākoties nosaka graudu cena, kopražas Latvijā un citās pasaules valstīs. 2007.gadā graudu imports un ievadums bija 4,8 % no kopražas, savukārt eksports un izvedums 25,6 %.

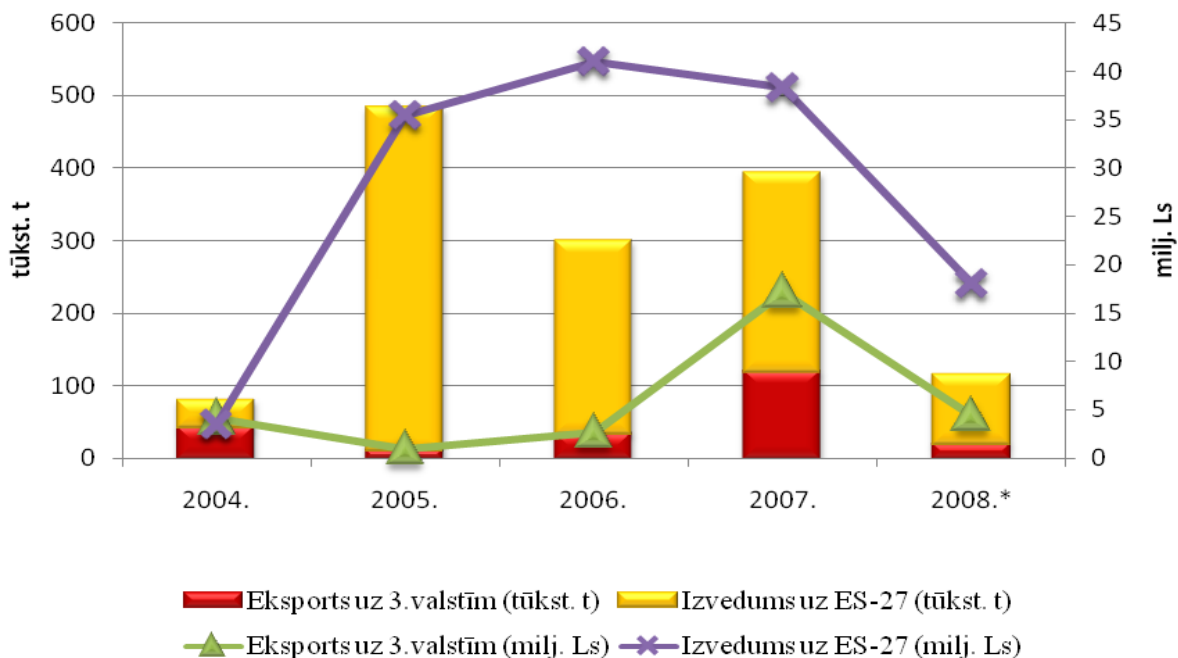

Avots: COMEXT

8.attēls Graudu imports un ievadums Latvijā, tūkst. t un milj. Ls

* 2008. gada pirmais ceturksnis

Lielākais graudu ievedums no ES-27 pēc 8.attēla datiem bijis 2005.gadā, kad Latvijā tika ievests 129 tūkst. t graudu 11,3 milj. Ls vērtībā, no kuriem 89 % graudu tika ievesti no Lietuvas. Importa pieaugums 2007.gadā un 2008.gada pirmajā ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, skaidrojams ar graudu straujo cenu kāpumu pasaulē, līdz ar to arī Latvijā. Graudu imports un ievedums pa gadiem ir ļoti svārstīgs. ES valstis, kuras Latvijā ievēd graudus, ik gadu ir vienas un tās pašas – Lietuva, Igaunija, Grieķija, Beļģija, Zviedrija, Vācija un citas dalībvalstis, kuru ievestie daudzumi ir maznozīmīgi.

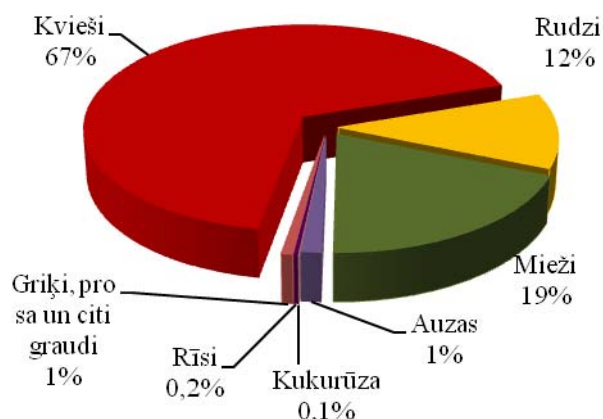
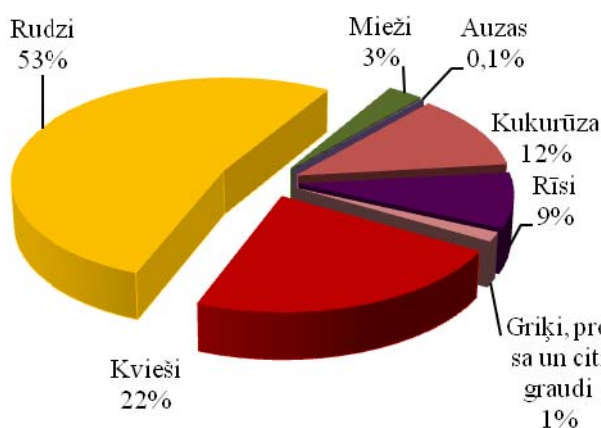
Avots: COMEXT

* 2008.gada pirmais ceturksnis

9.attēls Graudu eksports un izvedums no Latvijas, tūkst. t un milj. Ls

Graudu izveduma un eksporta pieauguma tendence skaidrojama ar ražotāju vēlmi graudus realizēt par augstāku cenu. Patērētie graudi Latvijā 2007.gadā bija tikai 2/3 no visas graudu kopražas. 2007.gadā graudu eksports salīdzinājumā ar 2006.gadu palielinājās trīs reizes, bet graudu izvedums uz citām ES – 27 palielinājās par 4 %. Savukārt naudas izteiksmē izvestais graudu daudzums samazinājies par 2 milj. Ls, bet eksportētais graudu daudzums naudas izteiksmē kļuvis gandrīz sešas reizes lielāks. 2008.gada pirmajā ceturksnī eksportētas 20 tūkst. t, kas ir 4 milj. Ls vērtībā, bet izvestas 95 tūkst. t 18 milj. Ls vērtībā.

2007.gada straujais eksporta pieaugums skaidrojams ar augstāko ražu Latvijā un salīdzinoši zemajām ražām ES dienvidu valstīs un Austrumeiropas valstīs.

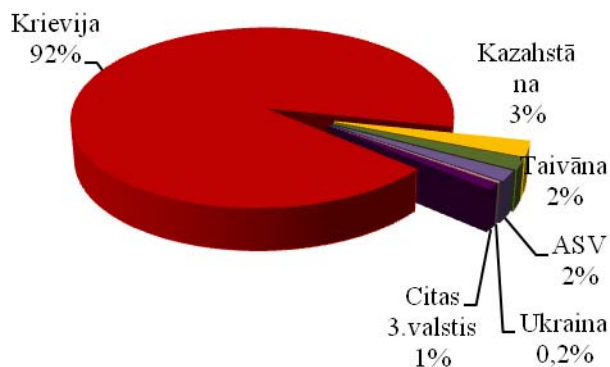
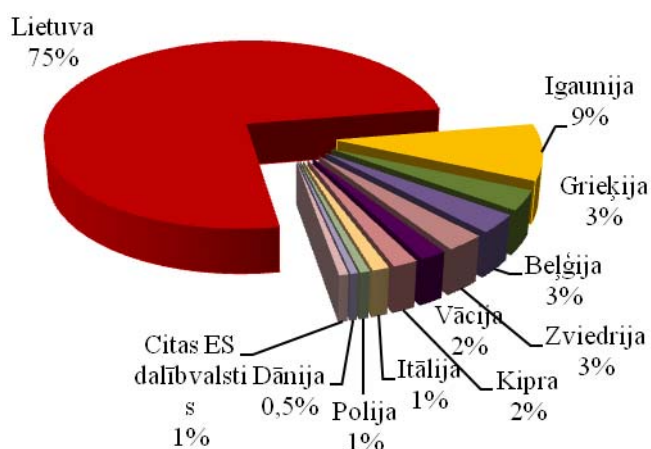

Avots: COMEXT

10.1.attēls Importēto un ievesto graudu struktūra pēc apjoma Latvijā 2007.gadā

10.2.attēls Eksportēto un izvesto graudu struktūra pēc apjoma Latvijā 2007.gadā

No trešajām valstīm laikā no 2004. -2008.gadam lielākais labības imports Latvijā bija no Kazahstānas, izņemot 2007.gadu, kad Latvijā, importējot 34 tūkst. t rudzu, to pārspēja Krievija. Ieveduma un importa, izveduma un eksporta struktūra pa graudaugu veidiem 2007.gadā atspoguļota 10.1. un 10.2.attēlos. Eksportēti un izvesti 2007.gadā 67 % kviešu no visa graudu eksporta un izveduma, mieži – 19 % un rudzi 12 %.

Avots: COMEXT

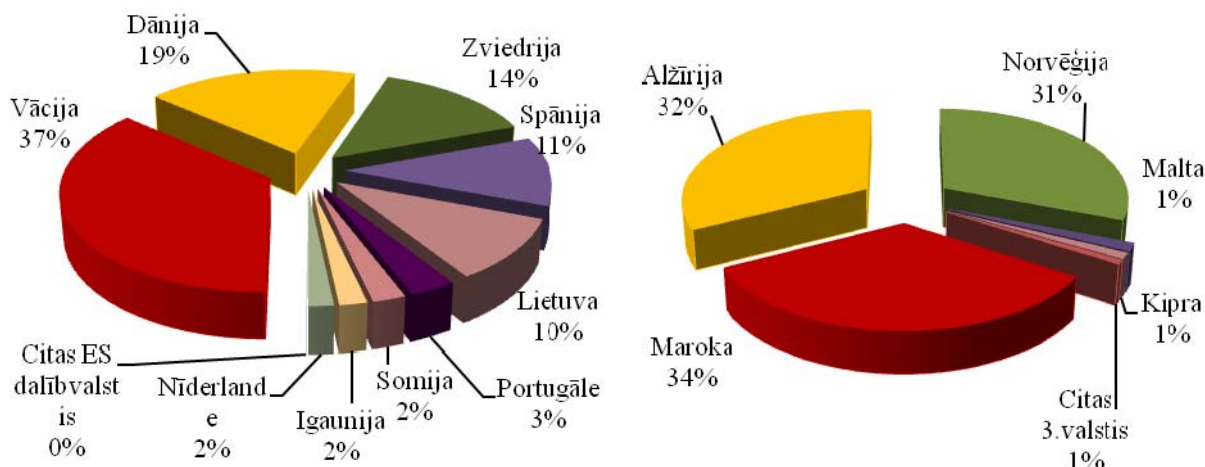
11.1.attēls Graudu ieveduma struktūra pēc apjoma 2007.gadā, %

11.2.attēls Graudu importa struktūra pēc apjoma 2007.gadā, %

No Lietuvas 2007.gadā Latvijā tiek ievesti 75 % (26 tūkst. t) graudu no visa ES-27 ieveduma, kas ir par ~ 4 tūkst. t mazāk kā 2006.gadā. Starp ES-27 dalībvalstīm Lietuva ir lielākā graudu ievēdēja Latvijā. Aplūkojot 11.1.attēlu, var secināt, ka maznozīmīgus graudu daudzumus Latvijā ievēd Dānija (0,2 tūkst. t), Polija (0,3 tūkst. t), Itālija (0,4 tūkst. t). Pēdējos trīs gados arī no Igaunijas regulāri tiek ievesti graudi, kuru apjoms trīs gadu laikā ir praktiski nemainīgs – 3 tūkst. t.

Lai arī 2007.gadā Krievija ir lielākais graudu importētājs – importējusi 92 % no kopējā graudu importa Latvijā, 2005. un 2006.gadā lielākais graudu imports bijis no Kazahstānas. Tomēr jāatzīmē, ka šim graudu importam ir tendence samazināties, jo 2007.gadā

salīdzinājumā ar 2005.gadu tas sarucis piecas reizes, kas skaidrojams ar dažādiem tirdzniecības ierobežojumiem no Kazahstānas valdības puses (uzliekot papildus eksporta nodokli).

Avots: COMEXT

12.1.attēls Graudu izveduma struktūra pēc apjoma 2007.gadā, %

12.2.attēls Graudu eksporta struktūra pēc apjoma 2007.gadā, %

Ja graudu importam un ievadumam vērojamas līdervalstis, tad pēc 12.1. un 12.2.attēla redzams, ka Latvija izved un eksportē graudus uz dažādām valstīm un trīs reizes lielākos apjomos. 2007.gadā lielākoties graudus izveda uz Vāciju – 99 tūkst. t, no kuriem 40 % bija kvieši 31 % - rudzi un 27 % mieži. Tāpat arī 19 % no izvestā graudu apjoma tika izvesti uz Dāniju, 14 % uz Zviedriju un 11 % uz Spāniju. Uz kaimiņvalsti Lietuvu 2007.gadā tika izvestas 27 tūkst. t, kas ir par 2,7 % graudu vairāk kā Lietuva šajā pašā periodā ievedusi Latvijā.

Eksports uz trešajām valstīm 2007.gadā bija 7,9 %, no tiem 34 % jeb 40,9 tūkst. t eksportēti uz Maroku, 32 % jeb 39,3 tūkst. t uz Alžīriju un 31 % jeb 37,2 tūkst. t uz Norvēģiju. Uz Alžīriju un Maroku 2006.gadā graudi netika eksportēti, tomēr eksports uz Norvēģiju 2007.gadā, salīdzinot ar 2006.gadu, ir pieaudzis piecas reizes. Tas skaidrojams ar 2007.gada augsto ražu un augstajām graudu tirgus iepirkumu cenām pasaulē.

2.4. Laukkopības saimniecību ekonomisko rādītāju izvērtējums.

Metodika

Analizējot graudu ražošanas ekonomiskos rādītājus saimniecībās, tika izmantoti SUDAT dati par 2005.- 2007. gadu. Dati par 2007.gadu ir provizoriski, jo to savākšana un apstrāde par iepriekšējā gada saimniecisko darbību notiek līdz nākamā gada oktobrim, un šī iemesla dēļ dati par 2008.gadu nav pieejami.

SUDAT ir izveidots pēc vienotiem principiem visās ES dalībvalstīs un tā darbības metodiku nosaka speciāli šim nolūkam izstrādāts ES normatīvo aktu kopums. SUDAT vāc un apkopo informāciju par individuālām saimniecībām, Latvijā aptverot 1000 saimniecību lielu izlases kopu ar noteiktu minimālo ekonomisko lielumu.

Tā kā SUDAT nav iespējams iegūt datus tikai par graudu ražošanas saimniecībām, jo lielākā daļa saimniecību nodarbojas arī ar citu laukaugu (rapsis, kartupeļi u.c.) audzēšanu, tad tika analizēta laukkopības saimniecību grupa. Analīzē lietotais apzīmējums „ekonomiskais lielums ELV” izsaka saimniecību spēju radīt pievienoto vērtību, un 1 vienība atbilst 1200 EUR nosacītai pievienotajai vērtībai (no tās vēl ir jāatlīdzina darbaspēkam, jāsamaksā procentu izdevumi un tamlīdzīgas izmaksas un nodokļi). Nosacīti saimniecības ar 2 - 8 ELV

Latvijas situācijā var uzskatīt par mazām, saimniecības ar 8 - 40 ELV par vidējām, bet saimniecības ar ELV, kas lielāks par 40 - par lielām.

Laukkopības saimniecību raksturojums

Vērtējot laukkopības saimniecības (aptuveni 300 no 1000), laikā no 2005.gada līdz 2007.gadam, redzam, ka **graudu platības** šajā laikā vidēji saimniecībās nav mainījušās (~ 90 ha). Saimniecībās ar ekonomisko lielumu līdz 8 ELV graudus audzēja vidēji 15 – 40 ha platībā, bet lielajās saimniecībās (100 - 250 ELV) - 500 ha platībā un vairāk.

Graudu īpatsvars kopējā saimniecības realizētajā produkcijā ar katru gadu palielinās - ja 2005.gadā tas bija 51%, tad 2007.gadā jau 66 % no kopējās pārdotās produkcijas vērtības.

Saražoto **graudu vērtība** trijos gados vidēji saimniecībās ir pieaugusi 2,2 reizes – no 16,6 tūkst. Ls uz 37,2 tūkst. Ls, kas lielākoties izskaidrojams ar ievērojamo graudu cenu pieaugumu 2007.gadā. Graudu **ražošanas apjomi** trijos gados vidēji saimniecībā pieauguši tikai par 12 % jeb no 271,2 t uz 303,8 t.

Vidējā **graudu realizācijas cena** saimniecībās 2005.gadā bija 59,5 Ls/t, bet 2007. gadā divas reizes augstāka – 120,8 Ls/t. Pie tam 2005. gadā nebija vērojama liela realizācijas cenu atšķirība (tikai 4-6 latu robežās) starp mazajām un lielajām saimniecībām, savukārt 2007.gadā saimniecības ar ekonomisko lielumu virs 16 ELV graudus realizēja par 115 līdz 133 Ls/t, bet mazās saimniecības - vidēji par 90 līdz 110 Ls/t.

1.tabula

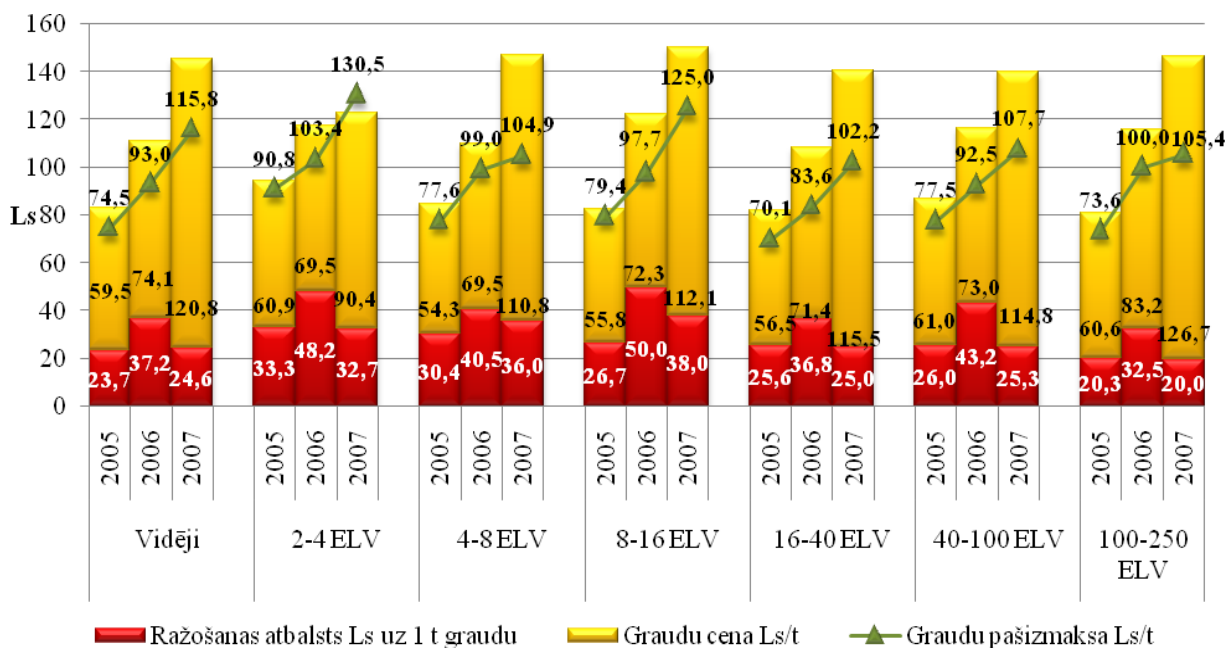
Graudu ražošanas rādītāji vidēji saimniecībās pa ekonomiskā lieluma grupām 2005.-2007. gadā

	Gads	Vidēji	2-4 ELV	4-8 ELV	8-16 ELV	16-40 ELV	40-100 ELV	100-250 ELV
Vidējās graudaugu sējumu platības (ha)	2005.	91	20	30	72	146	314	557
	2006.	104	19	39	65	126	278	540
	2007.	91	14	20	52	96	232	464
Graudaugu īpatsvars produkcijā %	2005.	51	76	38	53	57	56	53
	2006.	60	61	63	67	64	63	56
	2007.	66	73	70	67	68	72	57
Atbalsts laukkopības ražošanas saimniecībās, Ls/t	2005.	23,7	33,3	30,3	26,7	25,6	26,0	20,3
	2006.	37,2	48,2	40,5	50,1	36,8	43,2	32,5
	2007.	24,6	32,7	36,0	38,0	25,0	25,2	19,9
Peļņa no graudu pārdošanas, Ls	2005.	2 363	170	493	1 131	5 107	8 658	14 216
	2006.	5 105	570	1 017	3 170	8 008	16 003	33 896
	2007.	8 997	-1 474	2 170	2 887	11 307	23 997	76 655

Avots: SUDAT

Trīs pēdējos gados ievērojami (3,8 reizes) pieaugusi laukkopības saimniecību **peļņa no graudu realizācijas** - ja 2005.gadā tā vidēji bija 2363 Ls, tad 2007.gadā jau 8997 Ls. Mazās saimniecības līdz 4 ELV strādāja ar ļoti mazu peļņu vai pat zaudējumiem. Visstraujāk peļņa no graudu realizācijas ir pieaugusi lielajās saimniecībās virs 100 ELV - trīs gadu laikā 5,4 reizes jeb no 14,2 tūkst. Ls līdz 76,7 tūkst. Ls.

Saimniecību finanšu darbības rādītāji

Avots: SUDAT

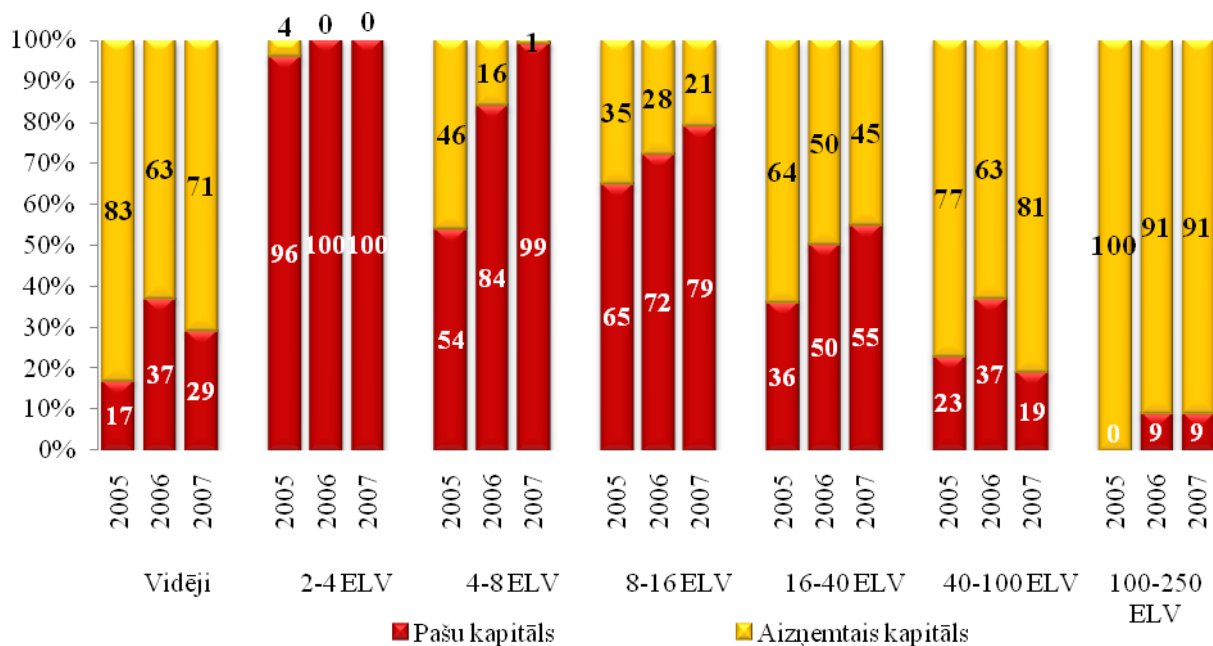
13.attēls. Graudu ražošanas pašizmaksa, pārdošanas cena un atbalsts saimniecībās pa saimniecību lieluma grupām 2005.-2007.gadā, Ls/ t

Vienas **graudu tonnas ražošanas pašizmaksa** 2005. un 2006.gadā visās saimniecību grupās ir bijusi augstāka nekā graudu realizācijas cena un tikai 2007.gadā graudu cena vidēji saimniecībās pārsniedza pašizmaksu, izņemot nelielajās saimniecībās (līdz 4 ELV)– 90,4 Ls/t nenosedza ražošanas izmaksas, kas bija vidēji 130,5 Ls/t. Vissliktākā situācija vērojama mazajās saimniecībās (2-4 ELV), kur 2006.gadā vidēji vienas tonnas graudu pašizmaksa bija 103,4 Ls/t, bet realizācijas cena tikai 69,5 Ls/t. Graudaugu ražošana šajās saimniecībās nav rentabla. Lielajās saimniecībās (virs 100 ELV), graudu pašizmaksa bija 83,2 Ls/t, pie realizācijas cenas 100 Ls/t, kas nosedza izmaksas un vēl deva arī peļņu.

Mazajās un vidējās saimniecībās starpību starp graudu ražošanas pašizmaksu un realizācijas cenu nosedz **atbalsta maksājumi**, kas vidēji bija 17 % no kopējiem graudu ražošanas ieņēmumiem. Atbalsta maksājumi, kas pieejami saimniecībās (neieskaitot investīciju atbalstu), rēķinot vidēji uz vienu tonnu graudu, 2005.gadā bija 23,7 Ls, 2006. gadā - 37,2 Ls, bet 2007.gadā - 24,6 Ls. Lielajās saimniecībās atbalsta apjoms bija mazāks (~ 14 %), jo tās galvenokārt izvietojušās Zemgales un Pierīgas reģionos, kur pārsvarā nav atbalsta maksājuma par darbību mazāk labvēlīgajos apvidos (MLA), kas samazina kopējo šo reģionu saimniecību atbalsta apjomu. Savukārt mazo saimniecību ieņēmumos atbalsta maksājumi sastādīja pat 27 %.

Saimniecību ekonomiskās analīzes rādītāji

Kopš 2005. gada ir palielinājies lauku saimniecību **pašu kapitāla** īpatsvars no 17 % līdz 29 %, pie tam pašu kapitāla apjoms ievērojami atšķiras atkarībā no saimniecību lieluma (14.attēls, 2.tabula).

Avots: SUDAT

14.attēls. Saimniecību pašu kapitāla un aizņemtā kapitāla īpatsvara struktūra pa saimniecību lieluma grupām 2005.-2007.gadā

Saimniecību grupā līdz 8 ELV 2007.gadā aizņemtā kapitāla daļa bija niecīga - tikai līdz 4 % no kopējā saimniecību kapitāla, bet pilnīgi pretēja situācija bija vērojama lielākajās saimniecībās, kur aizņēmumi veidoja 91 % (14.attēls). Vidējo saimniecību grupā vērojama tendence pašu kapitāla daļai palielināties.

2.tabula

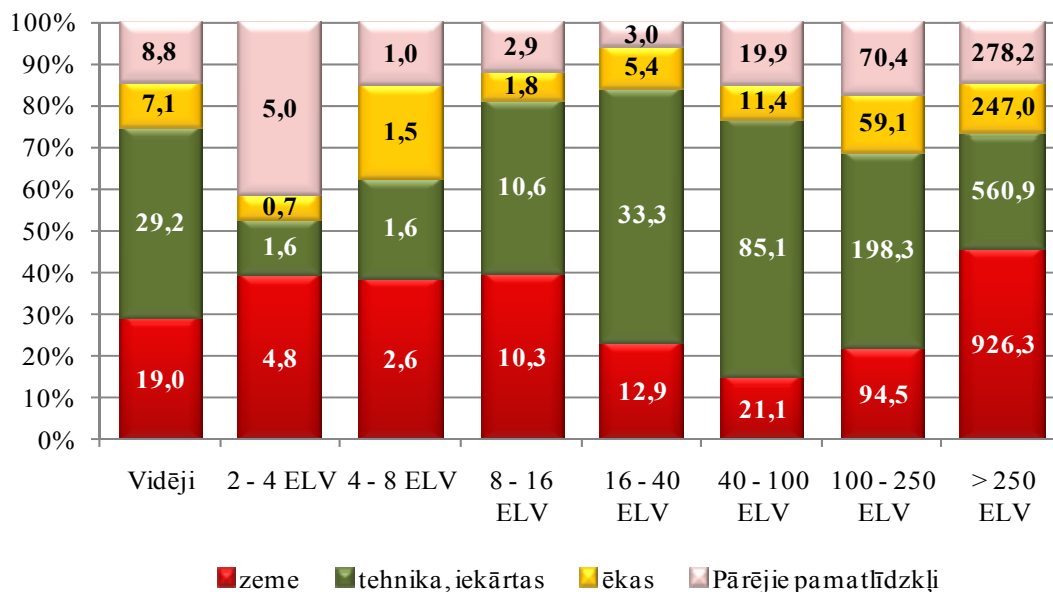
Laukkopības saimniecību (vidēji valstī) kapitāla un ieguldījumu ekonomiskās analīzes rezultāti 2005.-2007.gadā

	2005.	2006.	2007.
Pašu kapitāls (tūkst. Ls)	43,7	53,2	58,2
Pašu kapitāla rentabilitāte %	11,8	18,4	20,7
Ilgtermiņa ieguldījumu aprīte	0,5	0,5	0,7

Avots: SUDAT

Saimniecību **pašu kapitāla rentabilitāte** (saimniecību peļņa/pašu kapitāls) pa gadiem pieaug, visaugstākā tā ir vidējo saimniecību grupā, bet palielinoties saimniecību lielumam, tā samazinās.

Ilgtermiņa ieguldījumu aprītes koeficients (saimniecību neto apgrozījums/ilgtermiņa ieguldījumi), kas raksturo saimniecību ieguldījumu (pamatlīdzekļu u.c.) izmantošanas intensitāti, 2007.gadā ir palielinājies.

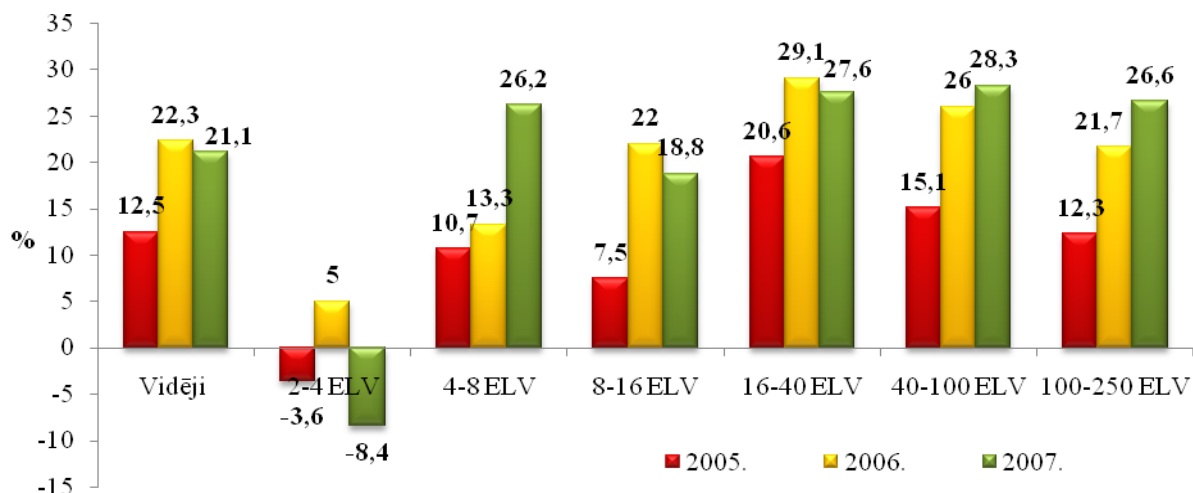

Avots: SUDAT

15.attēls. Saimniecību pamatlīdzekļu struktūra un vērtības (tūkst. Ls) pa saimniecību lieluma grupām 2007.gadā

Saimniecību pamatlīdzekļu struktūrā vislielāko daļu aizņem tehnika un iekārtas, pie tam vidējo saimniecību grupā šī pozīcija ir pat 60 % no visiem pamatlīdzekļiem. Savukārt mazajās saimniecībās līdz 8 ELV, kur vidējā pamatlīdzekļu summa ir ļoti maza - nepārsniedz 7 tūkst. Ls, 40 % ir zemes īpašumi.

Saimniecību vidējā **izmaksu rentabilitāte** (saimniecību peļņa/saimnieciskās darbības izmaksas) 2005.gadā bija 12,5 %, bet 2007.gadā tā ievērojami palielinājās līdz 21,1 %. Visaugstākie rādītāji ir vidēja lieluma saimniecību grupās (16 - 100 ELV), bet saimniecībās virs 100 ELV izmaksu rentabilitāte ir nedaudz mazāka. Mazajās saimniecībās līdz 4 ELV graudaugu audzēšana nav rentabla. (16.attēls).

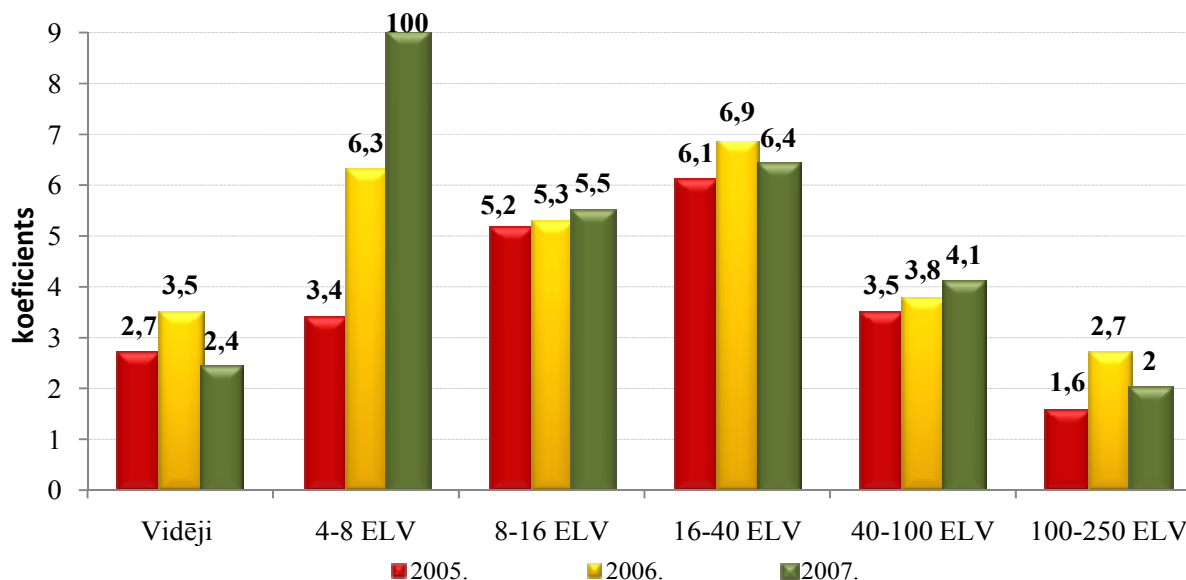

Avots: SUDAT

16.attēls. Saimniecību izmaksu rentabilitāte (peļņa vai zaudējumi/saimnieciskās darbības izmaksas) pa saimniecību lielumu grupām 2005.-2007. gadā

Saimniecību vidējā **likviditāte** (saimniecību apgrozāmie līdzekļi/ īstermiņa parādi) nedaudz atšķiras pa gadiem – no 2,4 līdz 3,5, bet līdz ar saimniecību lielumu tā samazinās, kas loģiski izskaidrojams ar to, ka lielajām saimniecībām ir liels īstermiņa kredītu apjoms, savukārt mazās un vidējās saimniecības bieži vien finanšu līdzekļus apgrozāmo līdzekļu ZMZino_310708; Par situāciju graudkopības nozarē

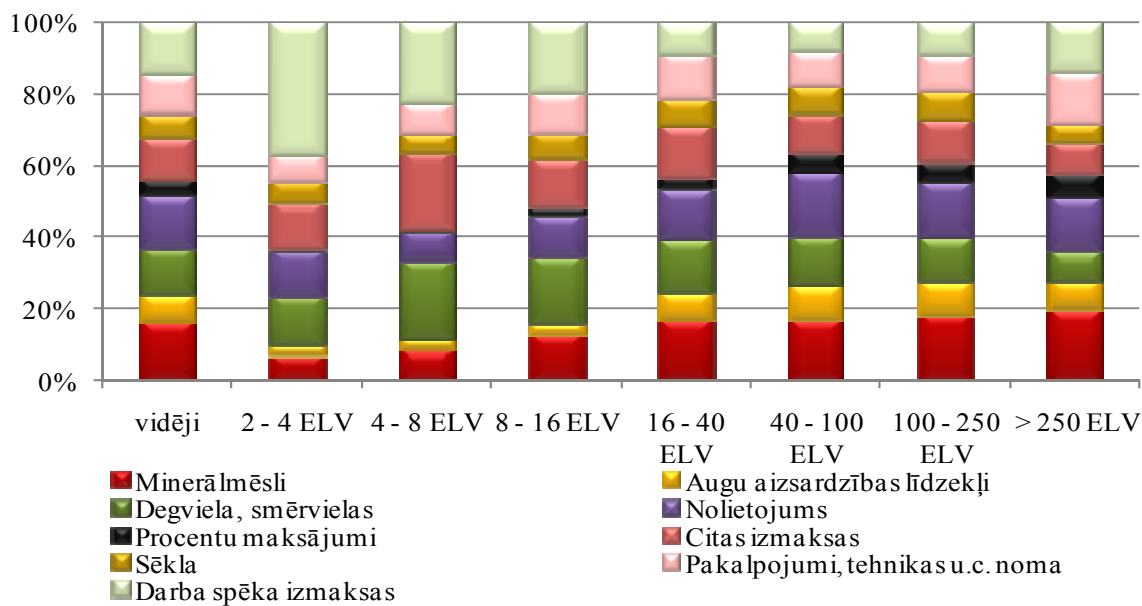
iegādei vispār neaizņemas: mazo saimniecību grupā līdz 4 ELV likviditāte pārsniedza 100 un 17.attēlā tās nav atspoguļotas. Šis koeficients ir vispārējs maksāspējas rādītājs ar vēlamajām robežām no 1 – 2. Saimniecību salīdzinoši augstā koeficienta vērtība rāda, ka apgrozāmo līdzekļu vērtība ir daudz augstāka par īstermiņa saistību vērtību, kas liecina par saimniecību spēju dzēst savas saistības.

Avots: SUDAT

17.attēls. Saimniecību likviditāte 2005.-2007.gadā pa saimniecību lieluma grupām

Laukkopības saimniecību vidējo izmaksu struktūrā 2007.gadā vislielāko īpatsvaru veido minerālmēsli izmaksas (16,9 %), otrā lielākā pozīcija ir tehnikas un būvju nolietojums – 14,5 %, tad degvielas izmaksas – 13,1 % un darbaspēka izmaksas, kas bija 13,9 % (puse no tām algotā, bet puse nealgotā darbaspēka izmaksas). Pārējās izmaksas struktūrā nepārsniedz 10 % no kopējām izmaksām. Procentu maksājumi kopējās izmaksās aizņem 4,5 %.

Avots: SUDAT

18.attēls. Laukkopības saimniecību izmaksu struktūra pa saimniecību lieluma grupām

Aplūkojot ražošanas izmaksu struktūru pa saimniecību lieluma grupām, redzams, ka palielinoties saimniecību lielumam, samazinās degvielas izmaksu īpatsvars – ja saimniecībā ar 4-8 ELV tas ir 22 %, tad lielajām (100 - 250 ELV) saimniecībām tās jau ir tikai 12 %. Savukārt minerālmēslu izmaksu īpatsvaram ir pretēja tendence – mazajās saimniecībās minerālmēslu īpatsvars ir 7,6 %, bet lielajās jau 18,8 %. Mazajās saimniecībās līdz 4 ELV vislielākais izmaksu īpatsvars ir nealgotā darbaspēka izmaksām – 36,4 %. Savukārt, lielajās saimniecībās darbaspēka izmaksu īpatsvars ir neliels – tikai 8,7 %.

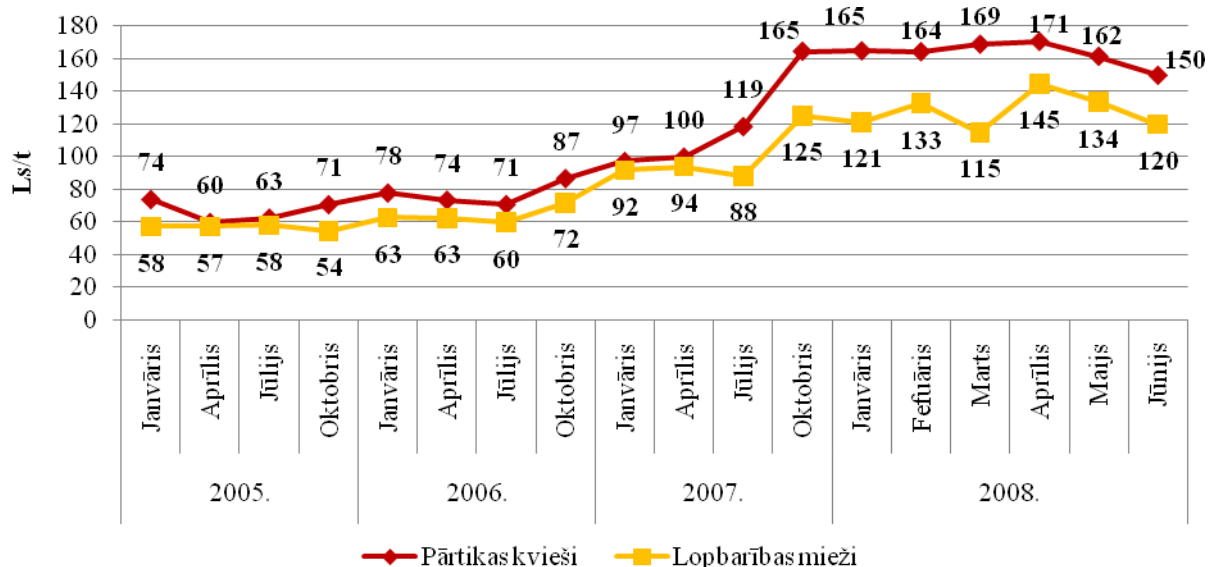
3. Graudaugu cenas un to prognozes

ES kviešu cenas nākamo 10 gadu laikā palielināsies vidēji par 1,4 % salīdzinājumā ar 2003. - 2005.gada cenu līmeni. Savukārt kukurūzas cenas ik gadu pieaugs par 3 %, bet eļļas augu – par 3,2 %, jo pieprasījuma kāpums pārsniegs ražošanas pieaugumu, tā teikts Humbolta Universitātes (Berlīne) pētījumā. Viens no pētījuma autoriem profesors Haralds fon Vitke norādījis, ka lauksaimniecības produkcijas cenu samazināšanās tendence, kas bija vērojama kopš 20.gadsimta beigām, mainījies līdz ar 21.gadsimta atnākšanu, un profesors Vitke prognozē, ka cenu palielināšanās tendence saglabāsies vismaz nākamās 3 desmitgades, protams, ar zināmām svārstībām.

Vidējie ražības rādītāji laikā no 1960. līdz 1980.gadam ES auga par 4 % gadā, bet vēlāk ražības pieaugums kritās līdz 2 %. Pašlaik tiek vērtēts, ka līdz 2030.gadam ražības ik gadu varētu palielināties tikai par 1 %, savukārt, pieprasījums pieaugs gan augošās pārtikas un lopbarības patēriņa, gan arī bioenerģijas ražošanas ietekmē. Piedāvājumu ietekmēs gan pieejamās zemes platības, gan ūdens resursu pietiekamība, gan siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas samazināšanās politika, kas ierobežo lauksaimniecību ES.

3.1. Graudu cenas un to prognozes Latvijā

Graudu cenu pirmais lielais kāpums tika novērots jau 2007.gada sākumā. Tas izskaidrojams ar sliktām graudaugu ražām Ukrainā, Ungārijā, Rumānijā, Bulgārijā, ASV, Austrālijā, kā arī ar to, ka liela daļa graudu tiek izmantota bioenerģijas ražošanai. Tāpat arī lauksaimniekiem graudu ražošanas un darbaspēka izmaksas ir divas reizes augstākas, salīdzinot ar situāciju pirms trim - četriem gadiem.

Avots: LVAEI tirgus veicināšanas centrs

19.attēls. Graudu iepirkumu cenas Latvijā pa mēnešiem, Ls/t

Pēc LVAEI tirgus veicināšanas centra datiem (19.attēls) 2008.gada janvārī pārtikas kviešu cenas salīdzinājumā ar 2007. un 2006.gada janvāri ir palielinājušās attiecīgi par 70 % un 111 %, lopbarības kviešiem - par 42 % un 108 % un lopbarības miežiem – par 32 % un 93 %.

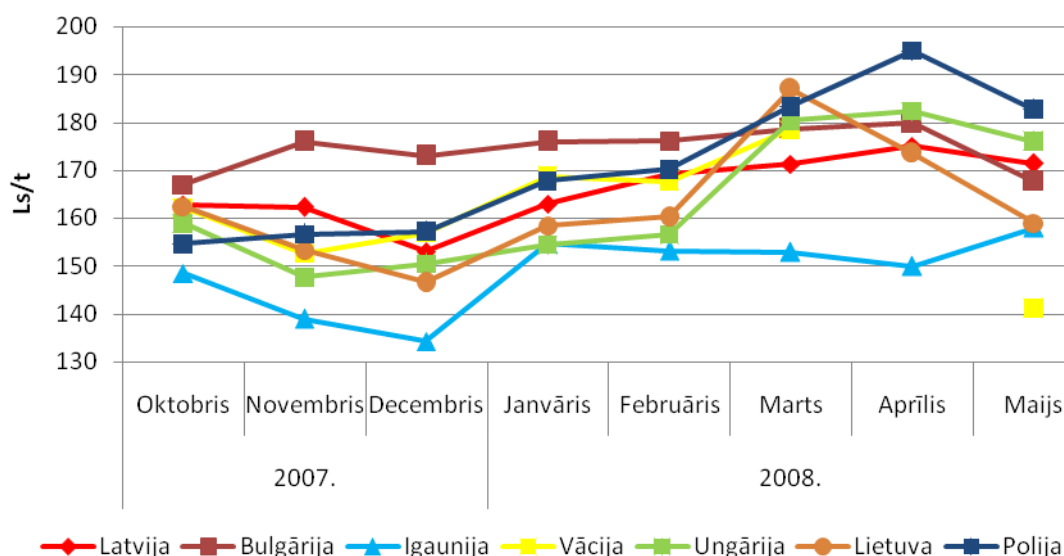
2008.gada aprīlī cenas salīdzinājumā ar 2007.gada aprīli palielinājušās par 70 %, savukārt, salīdzinot ar 2005.gadu tās pieaugušas par 184 %. Lopbarības miežu vidējā cena 2008.gada aprīlī attiecībā pret 2007.gada aprīli un 2005.gada aprīli attiecīgi pieaugusi par 54 % un 152 %.

2008.gada cenu samazināšanos maijā un jūnijā var skaidrot ar 2007./2008. tirdzniecības gada beigām, kad pirms jaunās ražas tiek pārdoti saglabājušies krājumi ar nolūku atbrīvot graudu noliktavas jaunajai ražai.

3.2. Graudu cenas ES un to prognozes pasaulē

Ne tikai 2007.gadā Eiropas valstīs un arī citur pasaulē bijusi slikta graudu raža, bet arī pasaulē labības ievākums nebija pietiekošs, līdz ar to graudu krājumi noliktavās tika iztukšoti. Turklāt cenu ietekmē fakts, ka pieaug patēriņš un daļa graudu tiek iepirkta bioenerģijas ražošanai (šis pieprasījums atņem lielas graudaugu platības pārtikas ražošanai).

Šobrīd graudu cenu politika Latvijā ir mainījies - ja kādreiz to „diktēja” dzirnavnieki, tad tagad to nosaka Eiropas un pasaules biržas.

Avots: LTVC pēc ZMP Berlīnē

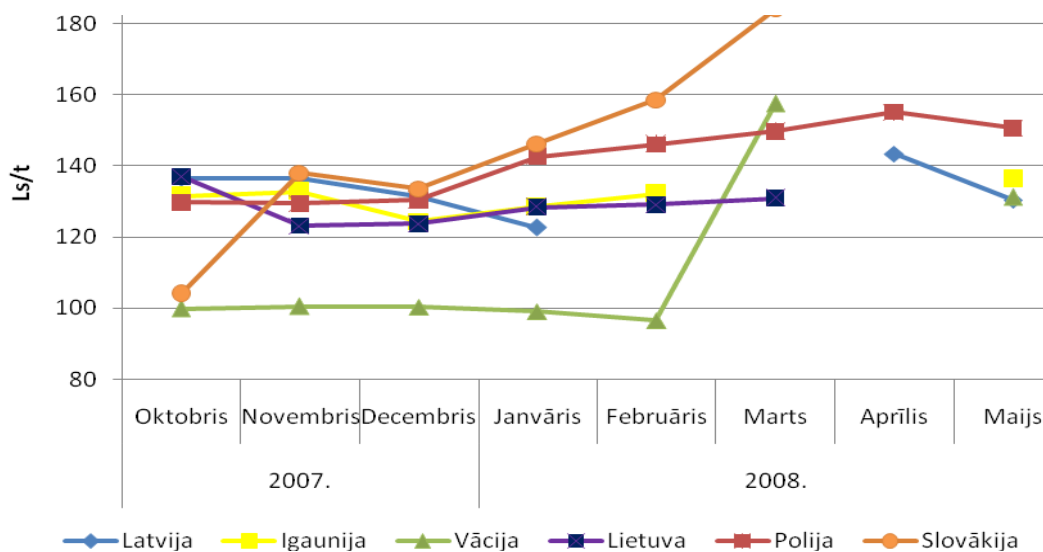
20.attēls. Pārtikas kviešu cenas ES dalībvalstīs 2007. un 2008.gadā, Ls/t

Aplūkojot 20.attēlu, var secināt, ka augstākā kviešu cena ES dalībvalstīs bijusi 2008.gada aprīlī, kad Polijā tā sasniedza 194 Ls/t, Ungārijā – 182 Ls/t un Bulgārijā 179 Ls/t. Arī Latvijā 2008.gada aprīļa mēnesī kviešu vidējā cena sasniedza savu kulmināciju - 171 Ls/t.

Zemākās kviešu cenas ES dalībvalstīs no 2007.gada oktobra līdz 2008.gada maijam bijušas Igaunijā, augstas un stabilas - Bulgārijā. 2007.gada oktobrī Bulgārijas kviešu cena bija par 12 % augstāka kā Igaunijā, 2008.gada janvārī - par 14 % augstāka.

Viens no plašā cenu diapazona skaidrojumiem ir dažādās statistikas metodes un cenu noteikšana katrā valstī atsevišķi.

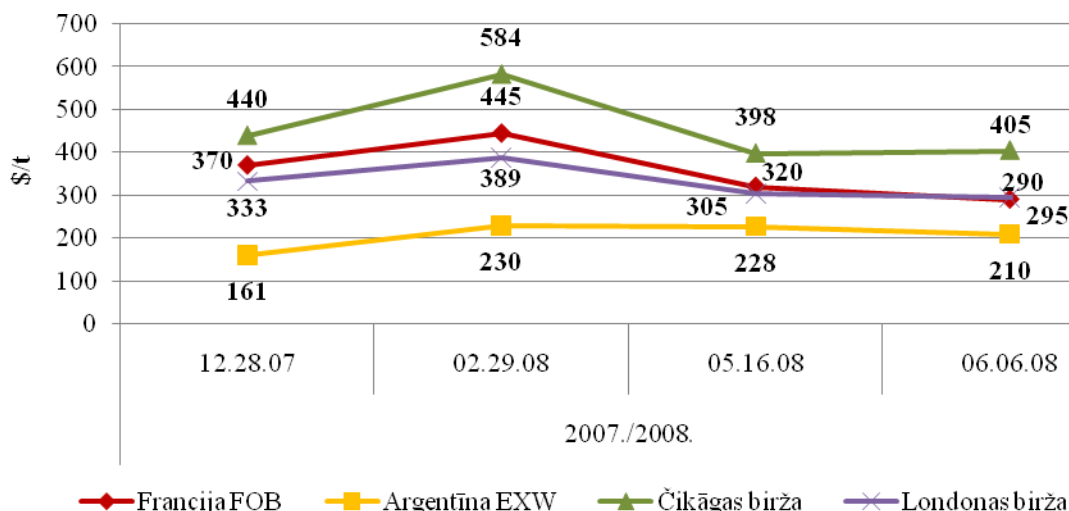
Salīdzinoši ar citām ES dalībvalstīm augstās rudzu cenas Ungārijā, Bulgārijā un Slovākijā (21.attēls) var skaidrot ar zemajām ražām šajās valstīs.

Avots: LTVC pēc ZMP Berlīnē

21.attēls. Rudzu cenas ES dalībvalstīs 2007. un 2008.gadā, Ls/t

Rudzu cenas straujš kāpums vērojams 2008.gada martā, īpaši Vācijā, kur salīdzinājumā ar februāri cena pieauga par 63 %, sasniedzot 157 Ls/t. Visaugstāko rudzu cenu starp 21.attēlā minētajām ES dalībvalstīm 2008.gada martā sasniegusi Slovākija 184 Ls/t.

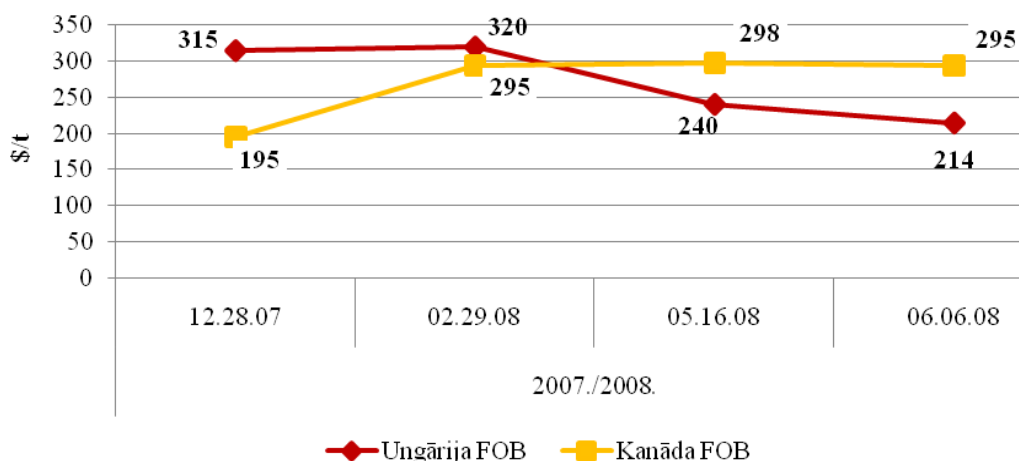

Avots: aģentūra REUTERS

22.attēls. Kviešu cenas pasaulē, \$/t

Pasaules biržās visaugstākās kviešu cenas fiksētas 2008.gada februāra beigās (22.attēls) - Čikāgas biržā fiksētā cena 584 \$/t (~ 261 Ls/t) ir par 154 % augstāka kā Argentīnā – 230 \$/t (~ 103 Ls/t).

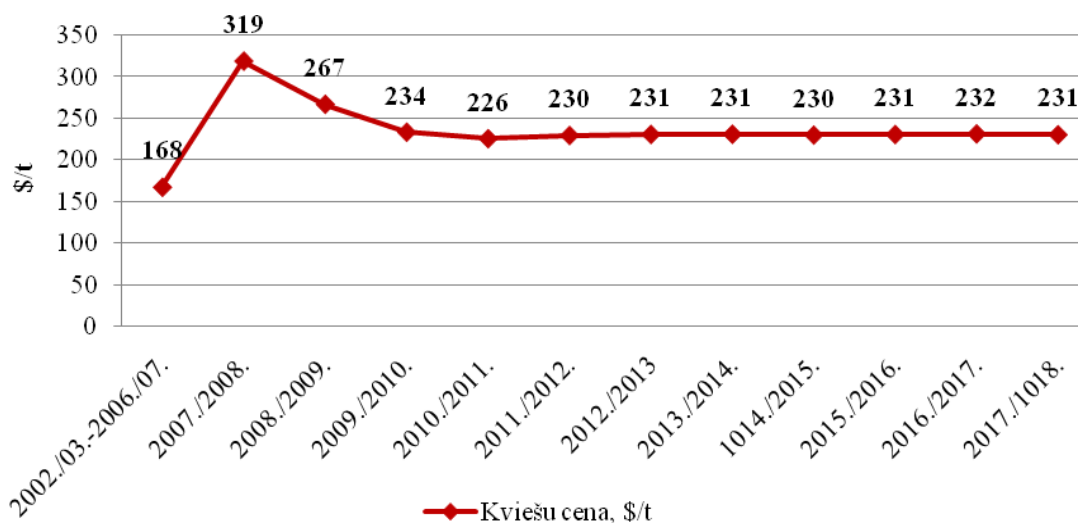
Londonas biržas un Francijas FOB cenu starpība ir salīdzinoši neliela, 2008.gada jūnijā Londonas biržas cena ir tikai par 5 \$ augstāka kā Francijas FOB cena. EK uzskata, ka visrepresentatīvākā cena ES ir Francijas FOB cena, jo Francijas ostās ir lielākie graudu tirdzniecības apjomi.

Avots: aģentūra REUTERS

23.attēls Lopbarības miežu cenas pasaulē, \$/t

Aplūkojot 23.attēlu var secināt, ka 2007.gada sliktās ražas ietekmē Ungārijas lopbarības miežu cenas no 2007.gada decembra līdz 2008.gada jūnijam palielinājušās par 51 %. Gluži pretēja situācija vērojama ar Ungārijas FOB cenām, kad no 2007.gada decembra līdz 2008.gada jūnijam lopbarības miežu cena samazinājusies par 47 %.

Avots: OESD-FAO

24.attēls Pārtikas kviešu pasaules cenu prognozes, \$/t

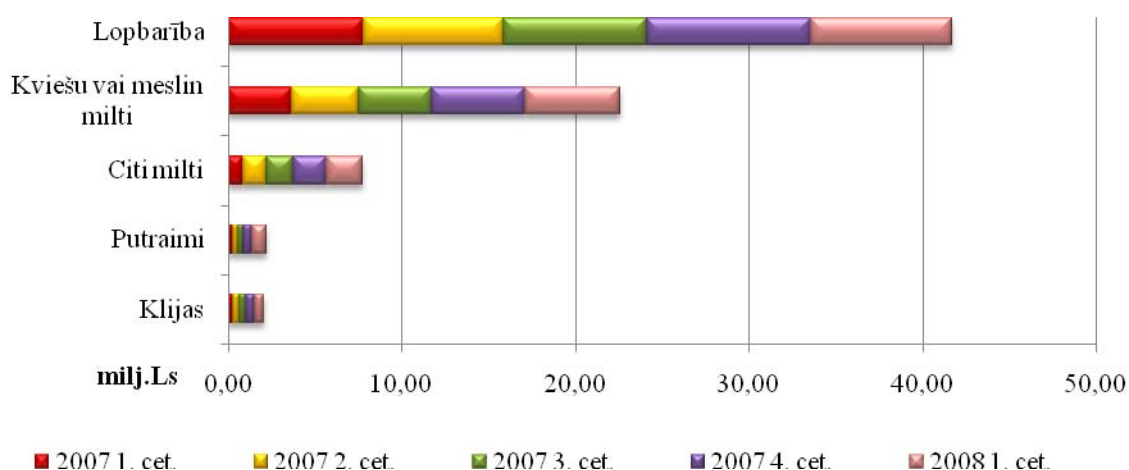
Saskaņā ar 2008.gada 3.jūnija Pasaules pārtikas samita materiāliem OECD-FAO kviešu cenu prognozē 2008./2009.tirdzniecības gadam 267 \$/t (~ 119,6 Ls/t) apmērā un no 2009./2010. līdz 2017./2018.gadam vidēji 230 \$/t (~ 103 Ls/t) apmērā (stabila) (24.attēls).

Tomēr jāņem vērā fakts, ka sadārdzinās gan augu aizsardzības līdzekļi, gan minerālmēsļu cenas, kā arī pieaug energoresursu cenas un pakāpeniski pieaug graudu izmantošana bioenerģijas ieguvē.

4. Graudu pārstrādes sektora raksturojums

4.1. Graudu pārstrādes produktu ražošanas un realizācijas dinamika

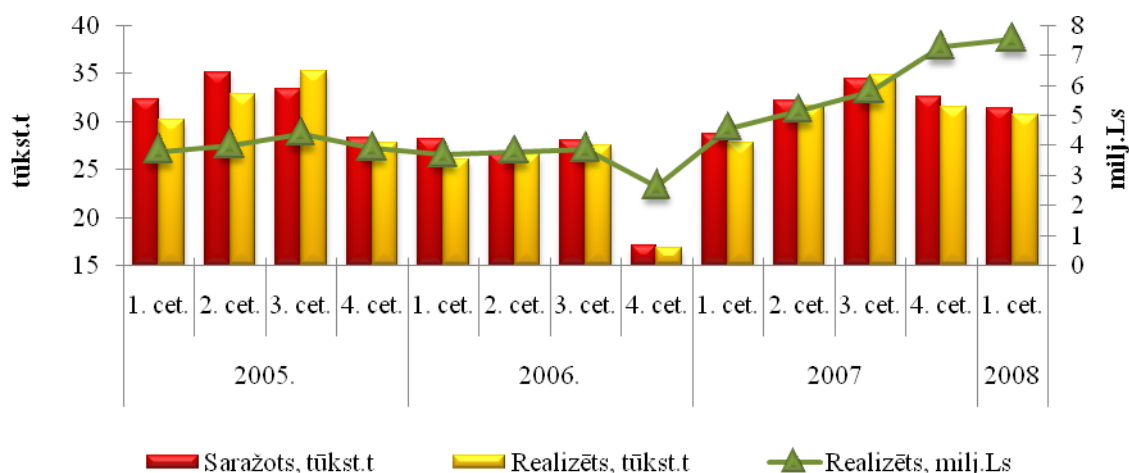
Analizējot graudu pārstrādes produktu struktūru, vērojams, ka nozīmīgākie graudu pārstrādes produkti ir lopbarība un kviešu un kviešu – rudzu maisījuma (meslin) milti (25.attēls), kuru īpatsvars graudu pārstrādes produktu kopējā realizācijas vērtībā 2007.gadā sastādīja attiecīgi 57 % un 29 %. Tālāk ir analizēta detalizēta informācija par atsevišķām graudu pārstrādes produktu grupām.

Avots: CSP

25. attēls. Graudu pārstrādes produktu realizācijas vērtība 2007.-2008. gads, milj. Ls

Miltu un miltu maisījumu ražošanas un realizācijas apjomi salīdzinājumā ar 2007.gada 1.ceturksni, palielinājušies attiecīgi par 9 % un 10 %, bet realizācijas vērtība palielinājusies straujāk - par 66 %. Tomēr analizējot miltu un miltu maisījumu ražošanu un realizāciju pa atsevišķiem miltu produkcijas veidiem, vērojams, ka realizācijas vērtību pieaugumu radīja miltu (izņemot kviešu) straujš ražošanas un realizācijas pieaugums, bet tai pašā laikā kviešu miltu ražošanas un realizācijas apjoms ir samazinājies.

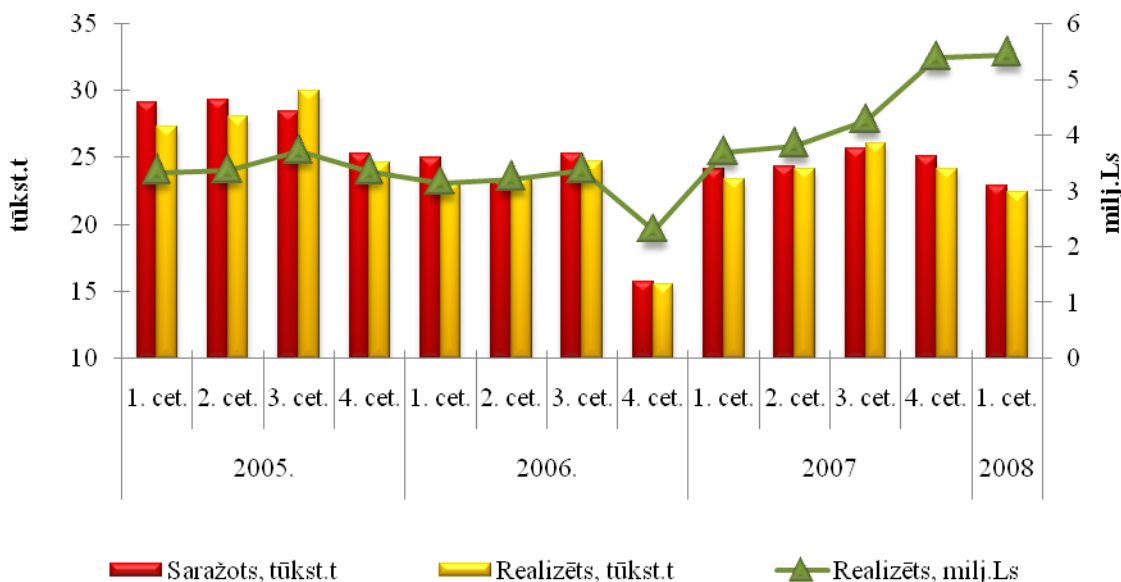

Avots: CSP

26. attēls. Miltu un miltu maisījumu ražošana un realizācija pa ceturkšņiem

Miltu un miltu maisījumu ražošanas galvenais produkts ir kviešu vai kviešu - rudzu miltu maisījumi, kas ir 75 % no visiem saražotajiem miltiem.

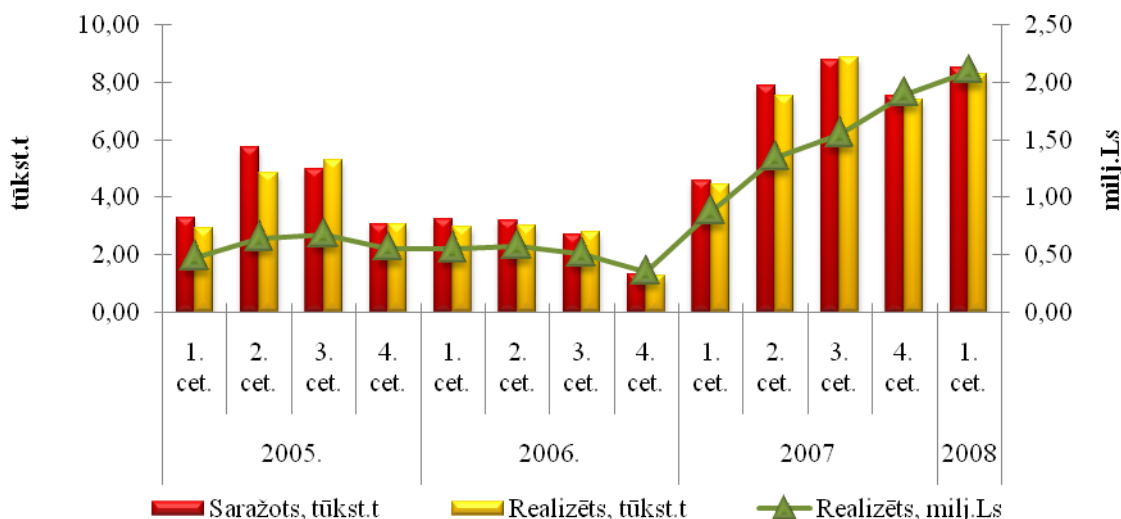
2008.gada 1.ceturksnī kviešu vai kviešu - rudzu maisījuma miltu ražošanas un realizācijas apjomi samazinājušies attiecīgi par 5 % un 4 %, bet realizācijas vērtība turpretim ir palielinājusies par 48 %. Realizācijas vērtības straujais pieaugums novērojams ar 2007.gada 4. ceturksni.

Avots: CSP

27. attēls. Kviešu vai kviešu un rudzu maisījuma miltu ražošana un realizācija pa 2005.-2008.gada ceturkšņiem

2008.gada 1. ceturksnī būtiski ir pieaugusi citu miltu (izņemot kviešu) ražošana un realizācija - salīdzinot ar 2007. gada 1 ceturksni, attiecīgi par 86 % un 87 %, būtisks pieaugums vērojams arī kopumā 2007.gadā. Tai pašā laikā realizācijas vērtība ir palielinājusies par 141 %, miltu cenām pieaugot par 29 %.

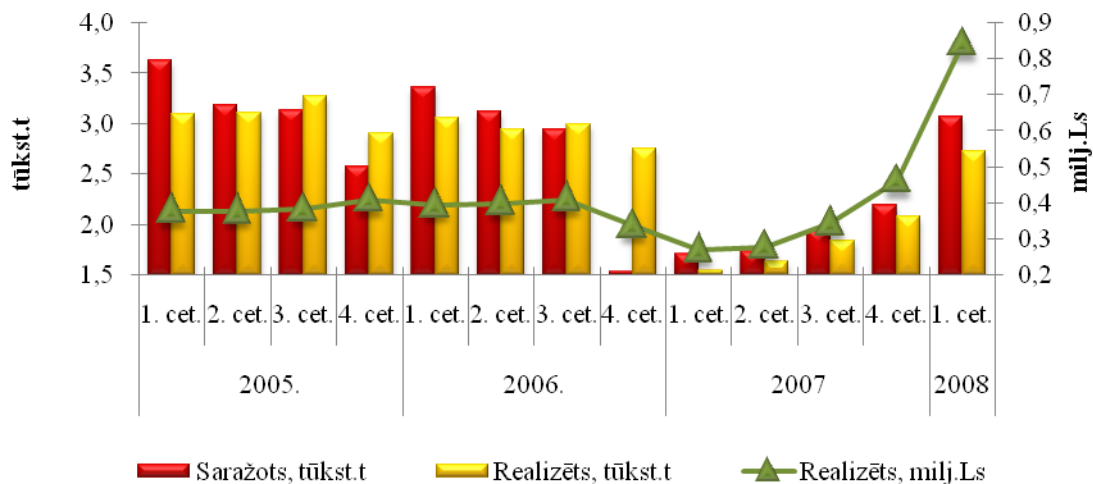

Avots: CSP

28. attēls. Miltu (izņemot kviešu) ražošana un realizācija pa 2005.-2008.gada ceturkšņiem

2008.gada 1.ceturksnī straujas izmaiņas notikušas putrainu un rupja maluma miltu ražošanā un realizācijā. 2007.gadā bija ļoti zemi miltu ražošanas, realizācijas apjomi un realizācijas vērtība, bet 2008.gada 1.ceturksnī ražošanas un realizācijas apjomi, salīdzinot ar iepriekšējā gada 1.ceturksni, palielinājušies attiecīgi par 79 % un 77 %, savukārt, realizācijas

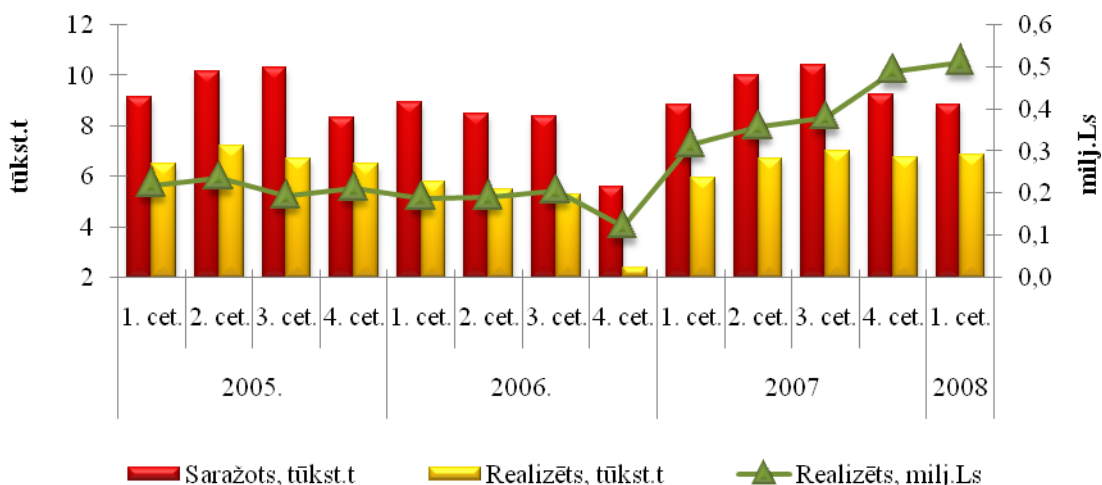
vērtība - par 211 %. Tomēr 2008.gada 1.ceturkšņa ražošanas un realizācijas apjomi nepārsniedz attiecīgos 2005. un 2006.gada rādītājus.

Avots: CSP

29. attēls. Putrainu un rupja maluma miltu ražošana un realizācija pa 2005.-2008.gada ceturkšņiem

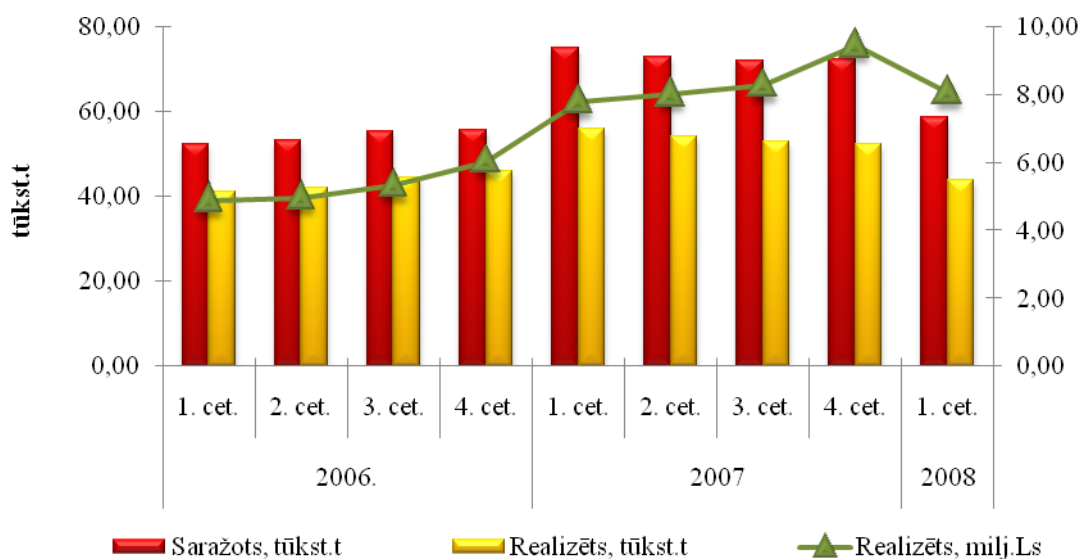
Kliju un atsiju ražošana visos periodos pārsniedz to realizācijas apjomus. Salīdzinot ar iepriekšējā gada 1.ceturksni, to ražošanas apjomi palielinājušies vien par 0,2 %, bet realizācijas apjomi - par 15 % un realizācijas vērtība - par 63 %.

Avots: CSP

30. attēls. Kliju, atsiju ražošana un realizācija pa 2005.-2008.gada ceturkšņiem

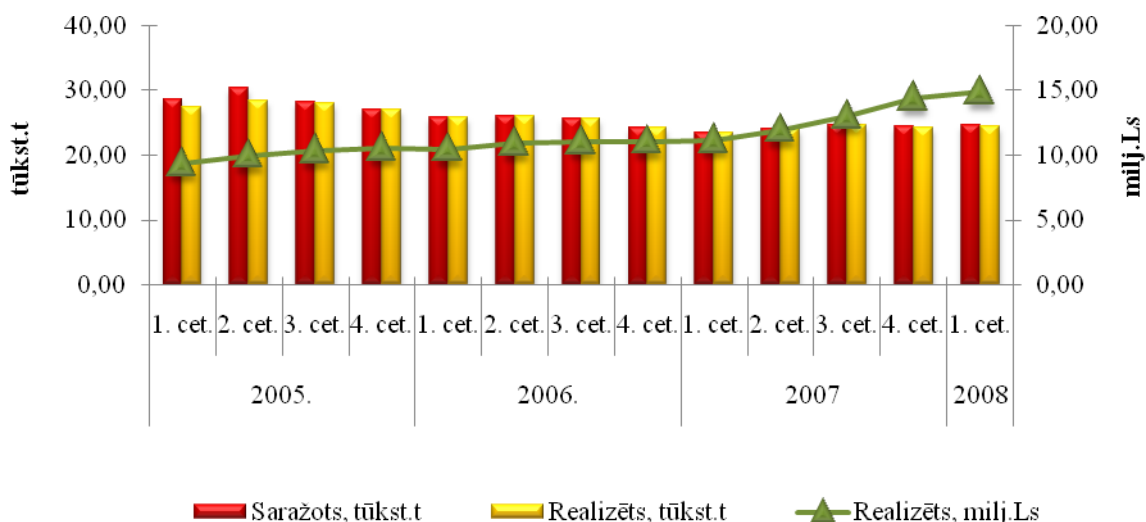
Visā analizētajā periodā lopbarības ražošana pārsniedz realizācijas apjomus par 21 % līdz 38 %. Salīdzinot ar 2007.gada 1. ceturksni, ražošanas un realizācijas apjomi 2008.gada 1.ceturksnī ir samazinājušies par 22 %, savukārt, realizācijas vērtība ir pieaugusi par 4 % realizācijas cenas pieauguma rezultātā. Sagatavotās lopbarības ražošanas un realizācijas kritums ir vērojams, sākot ar 2007.gada 1. ceturksni. 2008.gada 1.ceturksnī lopbarības realizācija ir nokritusies līdz 2006.gada 3. ceturkšņa apjomam.

Avots: CSP

31. attēls. Lopbarības ražošana un realizācija pa 2006.-2008.gada ceturkšņiem

Viens no būtiskākajiem miltu pārstrādes produktiem ir maize, kuras ražošana lielā mērā nosaka pieprasījumu pēc miltiem un to patēriņu. Maizes ražošanas apjomi ir stabili ar nelielu tendenci samazināties. 2008.gada 1.ceturksnī maizes ražošana ir palielinājusies par 5 %, salīdzinot ar 2007.gada 1.ceturksni, tai paša laikā realizācijas vērtība ir palielinājusies par 33 %.

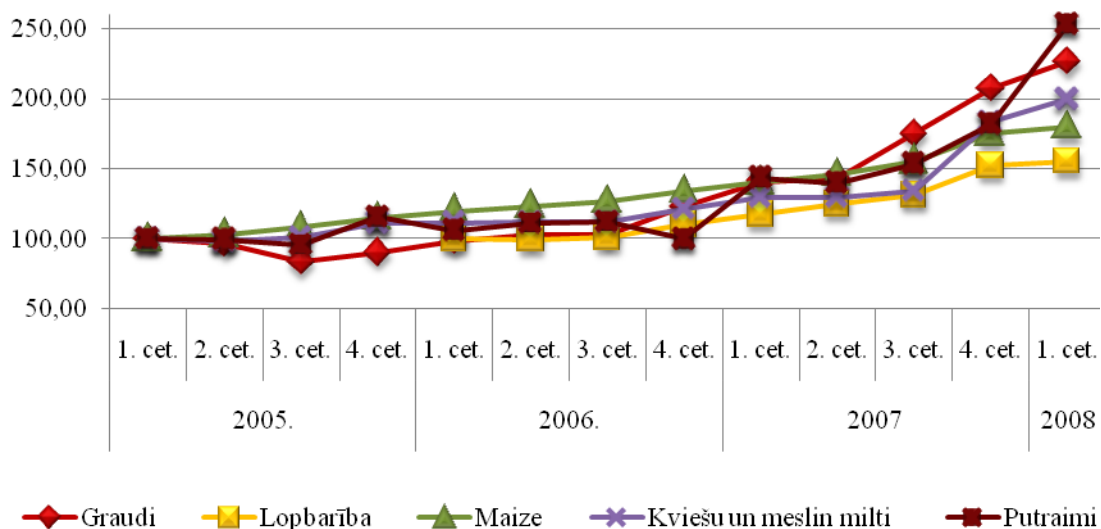

Avots: CSP

32. attēls. Maizes ražošana un realizācija pa 2005.-2008.gada ceturkšņiem

Graudu un graudu pārstrādes produktu cenas līdz 2006.gada 4. ceturksnim pieauga vienmērīgi un pieaugums bija samēra neliels - graudiem no 0-9 %, lopbarībai no 0-9 %, kviešu un kviešu - rudzu maisījuma miltiem no 0-8 %, bet, sākot ar 2007.gada 3. ceturksni, cenas sāka būtiski pieaugt - graudiem no 18-22 %, lopbarībai no 6-12 % un kviešu un kviešu - rudzu maisījuma miltiem no 6-36 %. Analizējot graudu un graudu pārstrādes produktu cenas, var secināt, ka, strauji pieaugot graudu iepirkuma cenām, strauji pieaug arī graudu pārstrādes produktu cenas, tomēr graudu iepirkuma cenu pieaugums ir nedaudz lielāks, salīdzinot ar galveno pārstrādes produktu realizācijas cenām. Ja graudu iepirkuma cena 2008.gada 1.ceturksnī, salīdzinot ar 2007.gada 1.ceturksni, ir palielinājusies par 60 %, tad kviešu un

kviešu - rudzu maisījumu miltu un lopbarības realizācijas cena ir palielinājusies attiecīgi par 54 % un 32 %.

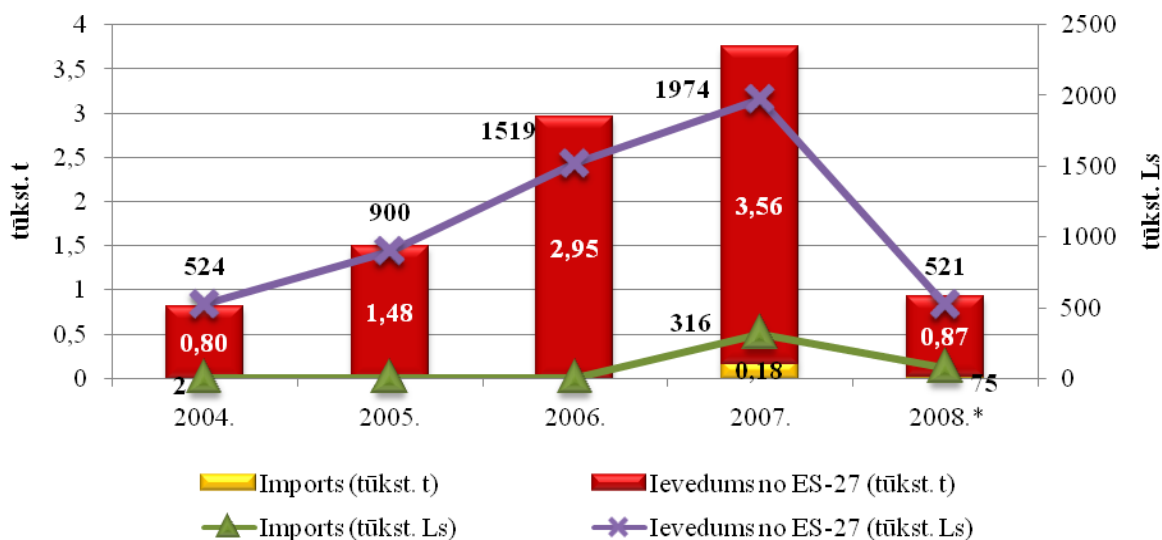
Avots: CSP

33. attēls. Graudu un graudu pārstrādes produktu cenu indekss

4.2. Graudu pārstrādes produktu tirdzniecība ar trešajām valstīm un ES-27

Maize (KN kods 19059030)

Maizes ievadums un izvedums no 2004.gada līdz 2007.gadam pakāpeniski pieaug. 2007.gadā Latvijā tika importētas 180 t maizes par 316 tūkst. Ls. Tomēr kopumā 34.attēlā un 35.attēlā vērojams, ka graudu imports no trešajām valstīm un eksports uz trešajām valstīm ir maznozīmīgs.

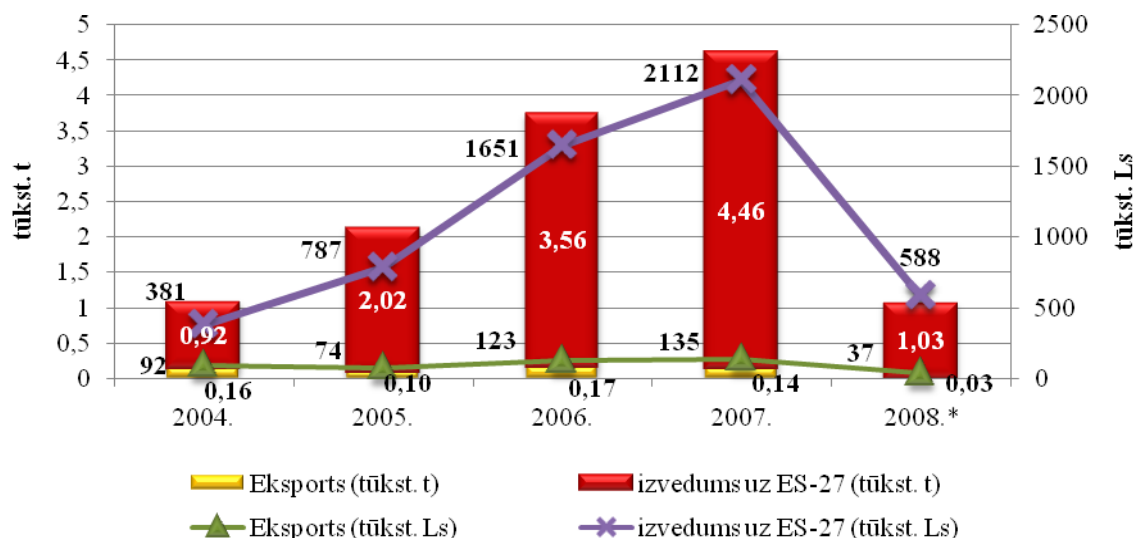

Avots: COMEXT

* 2008.gadapirmais ceturksnis

34.attēls Maizes imports un ievadums Latvijā, tūkst. t un tūkst. Ls

Ievestās maizes pieaugums no 2004.gada 2007.gadā sasniedzis 4,45 reizes, bet naudas izteiksmē vērtība pieaugusi tikai par 3,8 reizēm (34.attēls), līdz ar to var secināt, ka ievestā maize kļuvusi lētāka. Savukārt pēc 35.attēla var secināt, ka maizes izvedums 2007.gadā salīdzinājumā ar 2004.gadu pieaudzis gandrīz piecas reizes, savukārt naudas izteiksmē maizes vērtība pieaugusi par 5,5 reizēm, kas liecina par maizes cenas kāpumu.

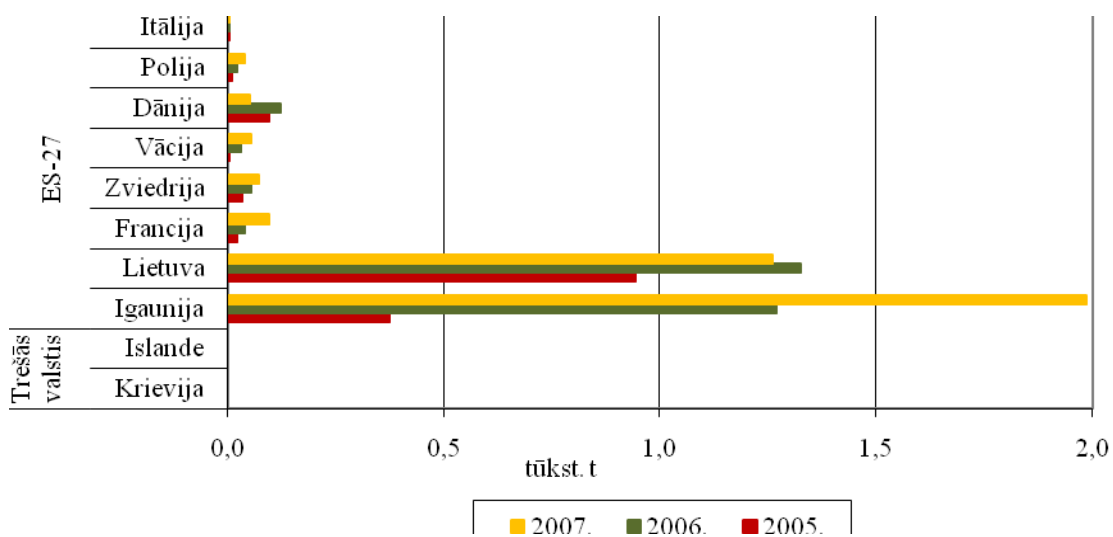
Avots: COMEXT

* 2008.gada pirmais ceturksnis

35.attēls Maizes imports un ievedums Latvijā, tūkst. t un tūkst. Ls

Lielākoties maize tiek ievesta no Igaunijas un Lietuvas, 2007.gadā attiecīgi 1,99 tūkst. t 845 tūkst. Ls vērtībā un 1,26 tūkst. t 727 tūkst. Ls vērtībā.

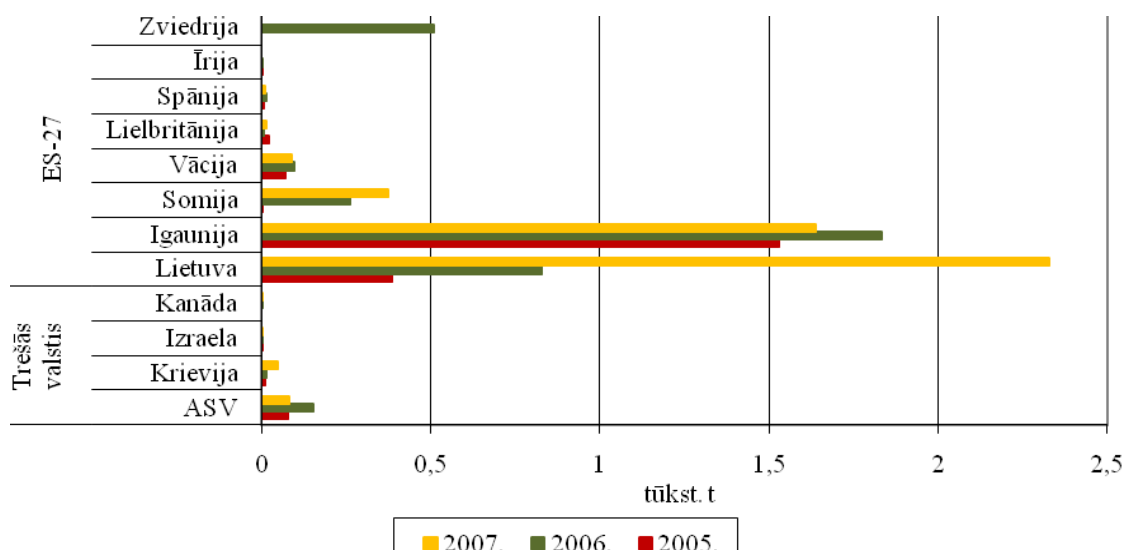
36.attēlā imports nav redzams, jo tas ir ļoti niecīgs – no Krievijas 2008.gada 1.ceturksnī 40 t un 2005.gadā no Īslandes 0,8 t maizes.

Avots: COMEXT

36.attēls Maizes imports un ievedums Latvijā, tūkst. t

Tāpat kā ievests, arī visvairāk izvests tiek uz Igauniju un Lietuvu (37.attēlā). 2007.gadā 52 % no izvestās maizes nonāca Lietuvā un 36 % Igaunijā.

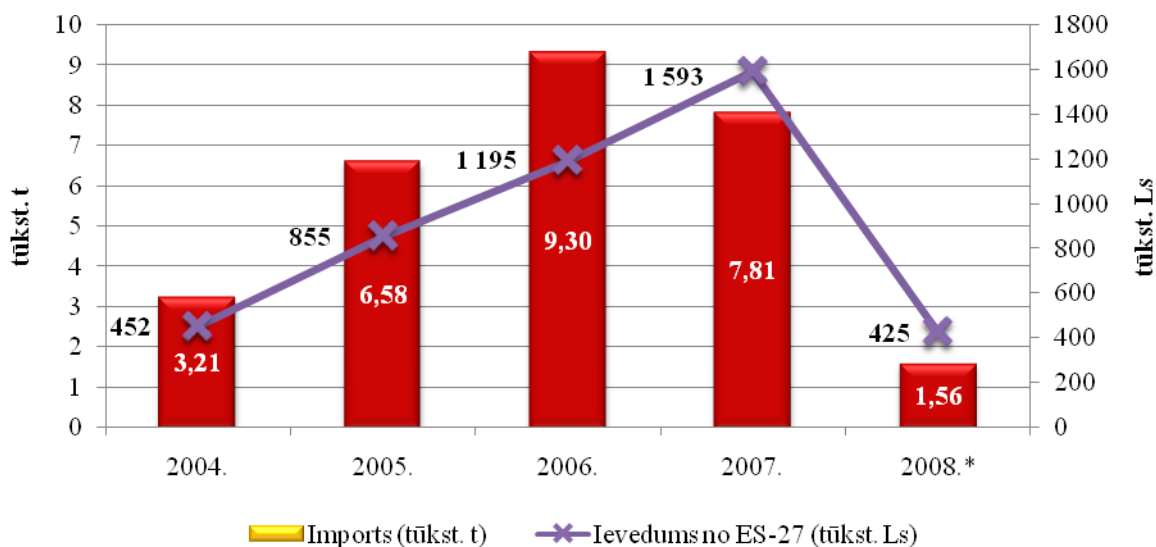

Avots: COMEXT

37.attēls Maizes eksports un izvedums no Latvijas, tūkst. t

Visvairāk maize ir eksportēta uz ASV - 2007.gadā 83,9 t. Nelielos apjomos maize tiek eksportēta arī uz Krieviju, Izraēlu un Kanādu (37.attēls).

Kviešu milti

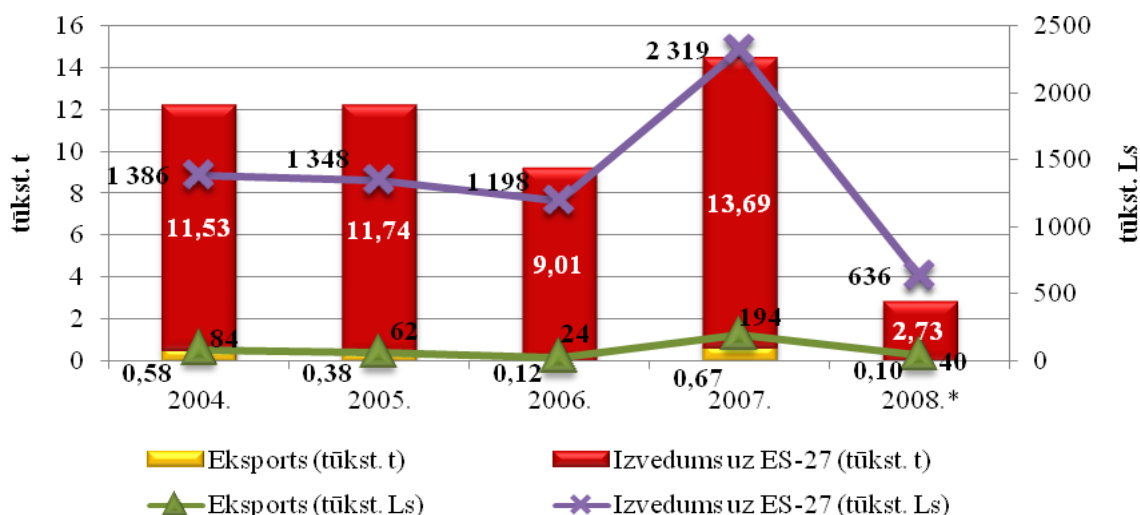
Avots: COMEXT

* 2008.gada pirmais ceturksnis

38.attēls Kviešu miltu imports un ievadums Latvijā, tūkst. t un tūkst. Ls

No 2004.gada līdz 2008.gada 1.ceturksnim kviešu milti netiek importēti no trešajām valstīm, savukārt to ievadumam ir tendence pieaugt. 38.attēlā vērojams kviešu miltu ievaduma cenas pieaugums, jo 2007.gadā kviešu miltu ievaduma apjoms samazinājies par 16 %, bet ievestais daudzums naudas izteiksmē pieaudzis par 33 % attiecībā pret 2006.gadu.

Ievesti kviešu milti 2007.gadā Latvijā 71 % no Igaunijas un 28 % no Lietuvas, kā arī nedaudz no Zviedrijas, Vācijas, Itālijas, Francijas un Somijas.

Avots: COMEXT

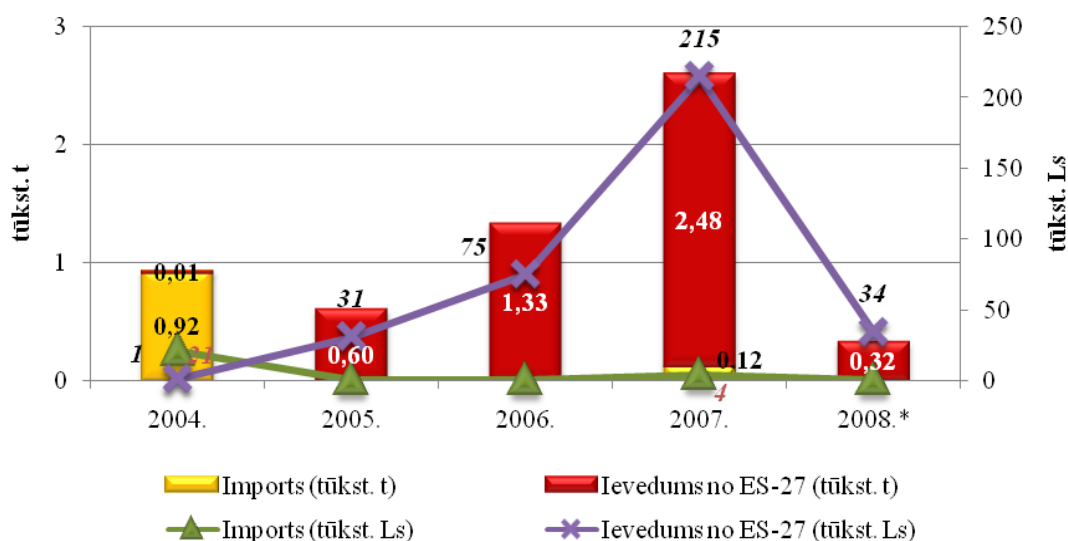
* 2008.gada pirmais ceturksnis

39.attēls Kviešu miltu eksports un izvedums no Latvijā, tūkst. t un tūkst. Ls

Aplūkojot 39.attēlu, vērojams straujš kviešu miltu izveduma pieaugums 2007.gadā - par 51 % vairāk kā 2006.gadā. Šis attēls spilgti rāda graudu kopražas un tirgus svārstības ietekmi uz kviešu miltu tirdzniecību. Visvairāk kviešu milti 2007.gadā tiek izvesti uz Igauniju (8,6 tūkst. t) un Lietuvu (5 tūkst. t) un eksportēts uz Krieviju (580 t) un Īslandi (88 t).

Lopbarība

Šajā apakšnodalā aplūkota lopbarības no kviešu miltiem un lopbarības no miežu vai rudzu miltiem ārējā tirdzniecība.

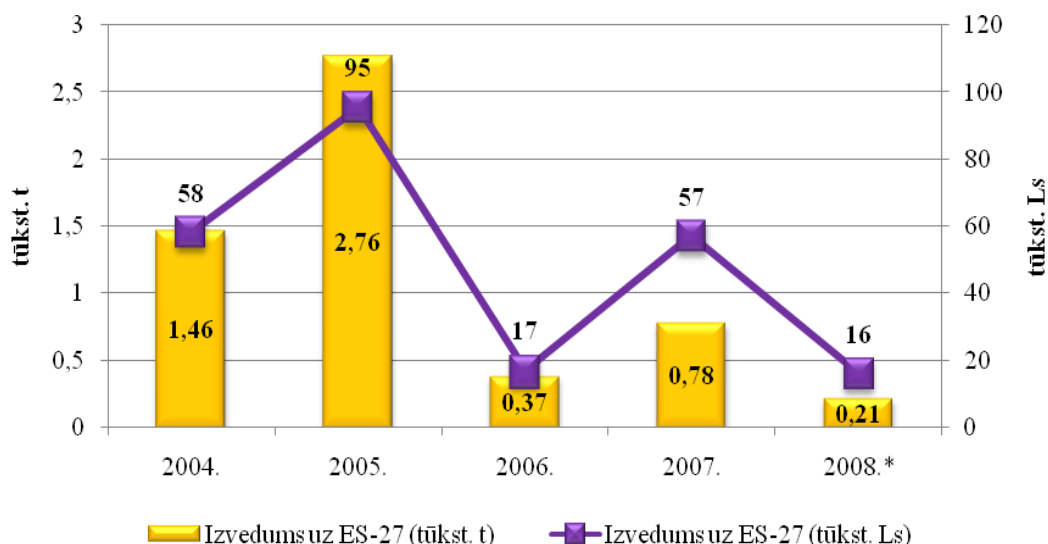

Avots: COMEXT

* 2008.gada pirmais ceturksnis

40.attēls Lopbarības no kviešu miltiem imports no trešajām valstīm, ievadums no ES-27 Latvijā, tūkst. t un tūkst. Ls

Lopbarības no kviešu miltiem imports bijis 2004.gadā 920 t par 21 tūkst. Ls un 2007.gadā 120 t par 4 tūkst. Ls no Krievijas. Lopbarības no kviešu miltiem ievadums katru gadu strauji pieaug, 2007.gadā tika ievestas 2,48 tūkst. t par 215 tūkst Ls no Igaunijas (99 %) un Zviedrijas (1 %).

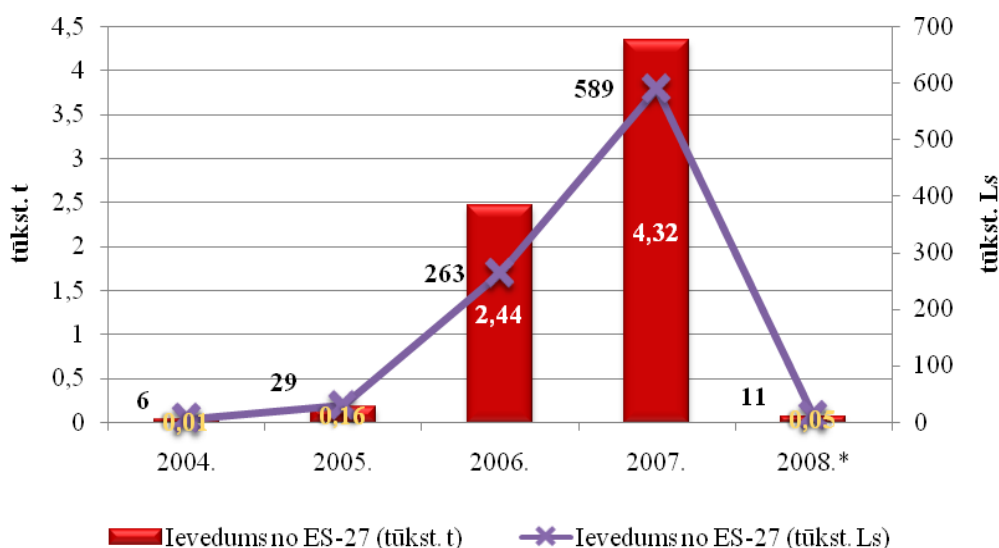
Avots: COMEXT

* 2008.gada pirmais ceturksnis

41.attēls Lopbarības no kviešu miltiem izvedums no Latvijas uz ES-27, tūkst. t un tūkst.Ls

Lopbarības eksports no kviešu miltiem uz trešajām valstīm no 2004.gada līdz 2008.gada aprīlim nav bijis. 41.attēlā redzamais lopbarības no kviešu miltiem izvedums ir ļoti svārstīgs – ja 2006.gadā pret 2005.gadu tas samazinājies apmēram septiņas reizes, tad 2007.gadā attiecībā pret 2006.gadu, tas pieaudzis par 110 %.

Valstis, uz kurām lopbarība no kviešu miltiem tiek izvesta –Polija, Lietuva un Igaunija. 2007.gadā uz Poliju tika izvestas 526 t lopbarības no kviešu miltiem (67 % no kopējā izvestā apjoma), uz Lietuvu - 247 t (32 %), uz Igauniju 11 t (1 %).

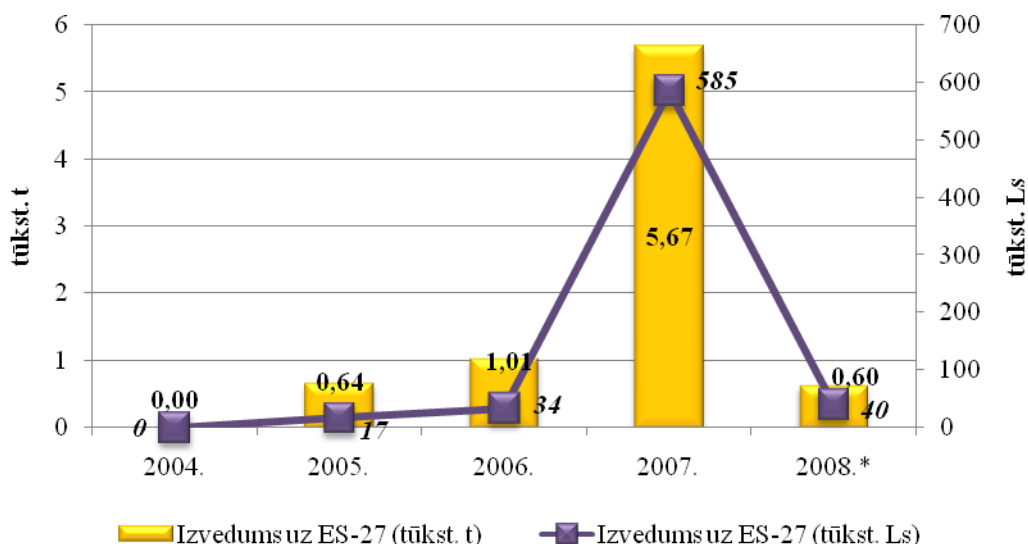

Avots: COMEXT

* 2008.gada pirmais ceturksnis

42.attēls Lopbarības no rudzu vai miežu miltiem ievadums Latvijā no ES-27, tūkst. t un tūkst. Ls

Imports no trešajām valstīm lopbarībai no rudzu vai miežu miltiem praktiski nepastāv, izņemot 2006.gadu, kad 10 t lopbarības no miežu miltiem tika ievestas no Ukrainas. 2007.gadā ievestas 4,32 tūkst. t par 589 tūkst. Ls, kas ir par 124 % vairāk kā 2006.gadā. Lopbarības no rudzu vai miežu miltiem ievadumi bija 98 % Lietuvā ražotās lopbarības, 1 % Igaunijā ražotās lopbarība un 1 % Somijā ražotās lopbarības.

Avots: COMEXT
ceturksnis

* 2008.gada pirmais

43.attēls Lopbarības no rudzu vai miežu miltiem izvedums no Latvijas uz ES-27, tūkst. t un tūkst.Ls

Eksports lopbarībai no rudzu vai miežu miltiem uz trešajām valstīm no 2004.gada līdz 2008.gada aprīlim nav bijis. Ar 43.attēla palīdzību atkārtoti tiek pierādīts graudaudzētāju ieguvums, izvedot produkciju, pateicoties 2007.gada labajai ražai Latvijā, kā arī augstajām graudu cenām. 2007.gadā 5,2 tūkst. t lopbarības no rudzu vai miežu miltiem izvesti uz Lietuvu un 0,467 t uz Kipru.

4.3. Graudu pārstrādes uzņēmumu finansiālo rādītāju analīze

Graudu pārstrādes produktu nozarē koncentrācija ir visizteiktākā, salīdzinot ar citām pārstrādes nozarēm.

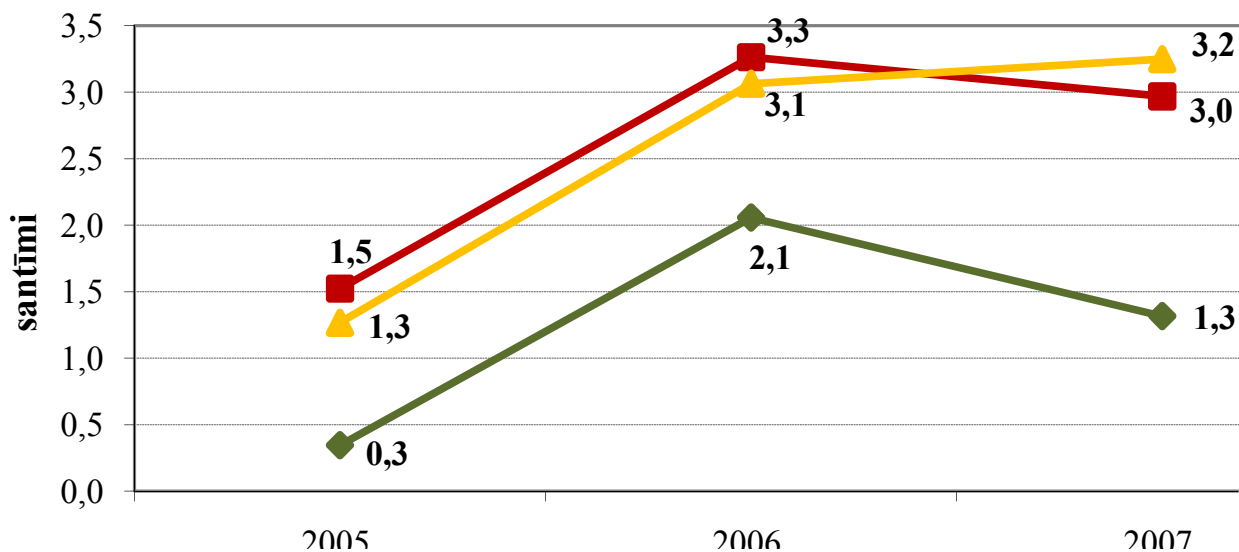
3.tabula
Graudu malšanas produktu ražošanas uzņēmumu īpatsvars kopējā nozares realizētajā produkcijas apjomā (%) 2005.- 2007.gadā

	2005.	2006.	2007.
4 vislielākie uzņēmumi	62	71	66
10 lielākie uzņēmumi	84	93	95

Avots: CSP

Uz 2008.gada 1.janvāri valstī pēc PVD uzraudzībai pakļauto uzņēmumu reģistra datiem bija 33 graudu apstrādes un pārstrādes uzņēmumi, no kuriem tika analizēti 21 pārstrādes uzņēmums, kuriem bija pieejami gada pārskatu dati par laika posmu no 2005. līdz 2007.gadam. Uzņēmumi tika analizēti pa grupām pēc to apgrozījuma apjoma - 4 vislielākie uzņēmumi, kuru neto apgrozījums 2007.gadā aizņēma 66 % no kopējā graudu pārstrādes nozares neto apgrozījuma. Otrā grupā ietilpst 10 lielākie uzņēmumi, kuru neto apgrozījuma daļa bija 95 % no kopējā graudu pārstrādes nozares neto apgrozījuma un dati tika salīdzināti ar graudu pārstrādes nozares vidējiem rādītājiem (analīze veikta, izmantojot 21 graudu pārstrādes uzņēmuma gada pārskatus).

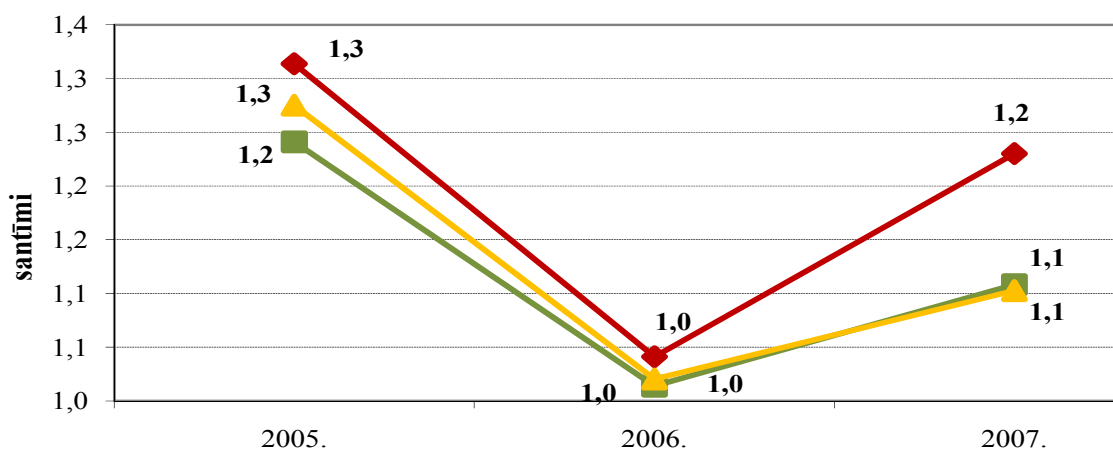
Viens no nozīmīgākajiem uzņēmuma efektivitātes rādītājiem ir **izmaksu rentabilitāte**, kas parāda, cik liela peļņa uzņēmumā ir uz katru izmaksu latu. 44.attēlā redzams, ka pēdējos gados tā ir palielinājusies un vidēji nozarē 2007.gadā bija 3,0 santīmi uz katru izmaksu latu. Četriem vislielākajiem uzņēmumiem tā bija zemāka – 1,3 santīmi uz izmaksu latu. Var secināt, ka uzņēmumi ir paaugstinājuši ražošanas efektivitāti.

Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

44.attēls Graudu pārstrādes uzņēmumu izmaksu rentabilitāte 2005. - 2007.gadā, %

Aplūkojot graudu pārstrādes **uzņēmumu likviditāti** (uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu apjoms pret īstermiņa saistībām), var redzēt, ka koeficients pēdējos gados ir bijis pieļaujamajās robežās - no 1 līdz 2, tātad pārstrādes uzņēmumiem ir pietiekoši līdzekļu, lai norēķinātos par savām īstermiņa saistībām un nav pamata domāt, ka tiem ir finansiālas grūtības, kaut gan pēdējos gados ir vērojams īstermiņa kredītu apjomu pieaugums uzņēmumos.

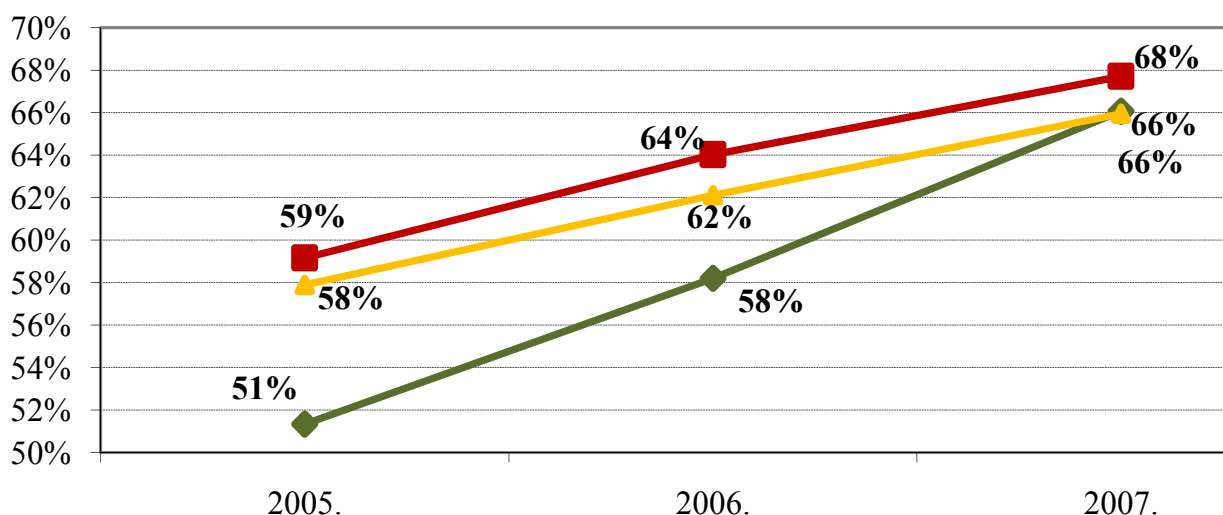
Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

45.attēls. Graudu pārstrādes uzņēmumu likviditāte 2005. - 2007. gadā

4.3.1. Uzņēmumu kapitāla un pamatlīdzekļu struktūra

Graudu pārstrādes nozares uzņēmumos laika posmā no 2005.gada līdz 2007.gadam **aizņemtā kapitāla** īpatsvars uzņēmumu bilanci ir palielinājies vidēji par 9 %, bet vislielākajos četros uzņēmumos tas ir noticis straujāk - par 15 %.

Kredītu struktūrā lielāko daļu aizņem **īstermiņa kredīti**. Tā četru lielāko uzņēmumu grupā īstermiņa kredītu īpatsvars ir 88 %, bet 10 lielāko grupā - 79 %.

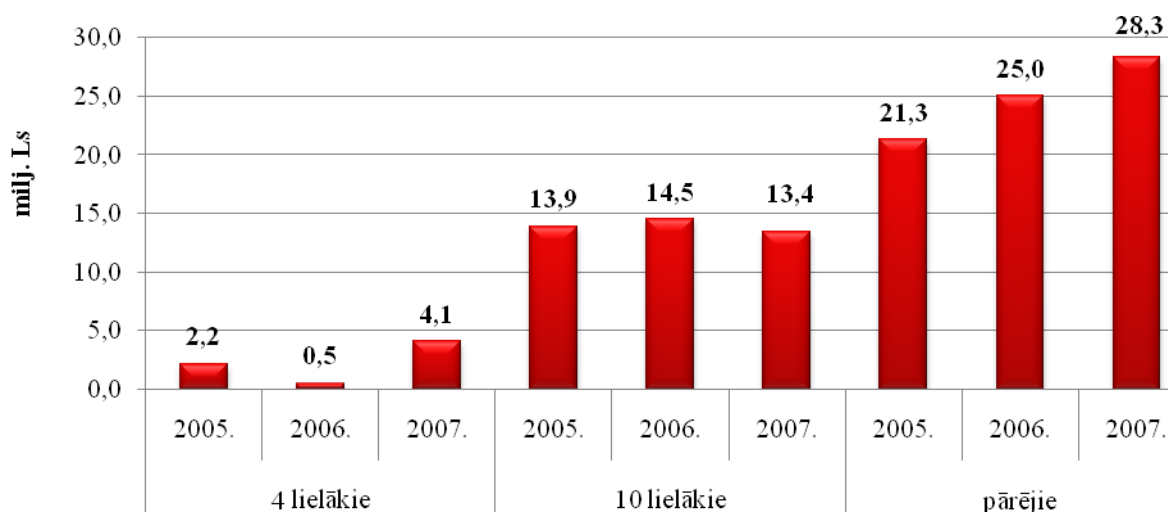

Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

46.attēls. Graudu pārstrādes uzņēmumu aizņemtā kapitāla īpatsvars kopējā kapitālā 2005.- 2007.gadā

Analizējot **ilgtermiņa kredītu** īpatsvaru uzņēmumu bilanci, redzams, ka tie vidēji uzņēmumos aizņem tikai 10 % līdz 15 % no bilancē pasīviem un to apjoms ir nenozīmīgs, salīdzinot ar kopējo uzņēmumu kapitālu. Četriem vislielākajiem pārstrādes uzņēmumiem kopā 2007.gadā bija salīdzinoši neliels ilgtermiņa kredītu apjoms - 4,1 milj. Ls jeb 14,5 % no kopējā ilgtermiņu kredītu apjoma visos analizētajos uzņēmumos.

Pēdējos gados ir vērojams ilgtermiņa kredītu apjoma pieaugums nozarē par 33 %, bet 10 lielāko uzņēmumu ilgtermiņa kredītu apjoms pat nedaudz samazinājies. Tas nozīmē, ka šīs nozares uzņēmumi nav veikuši ievērojamas investīcijas attīstībai.

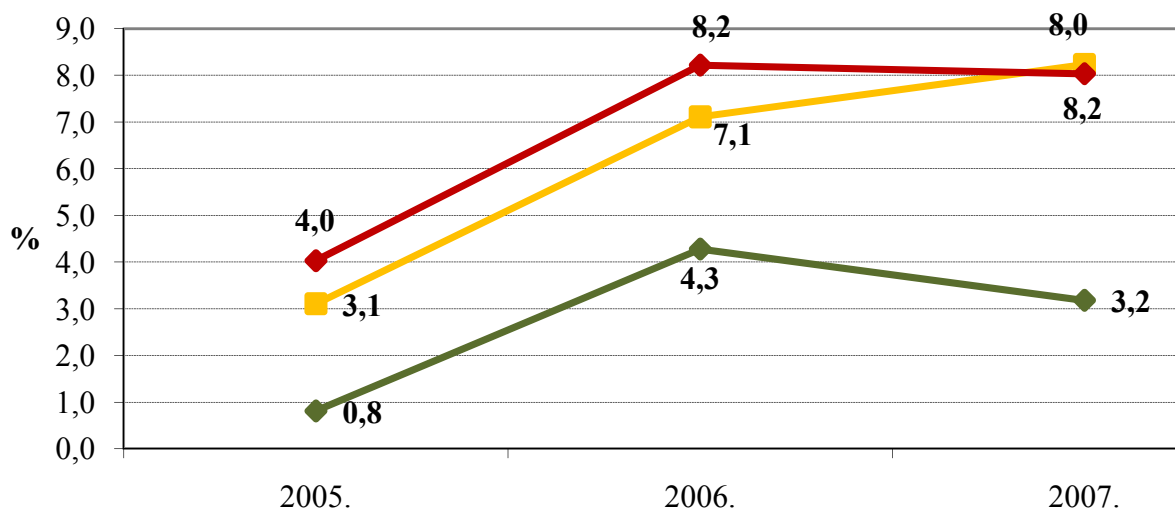
Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

47.attēls. Ilgtermiņa kredītu apjoms graudu pārstrādes uzņēmumu bilanci 2005. - 2007.gadā

4.3.2. Ieguldījumu atdeves novērtējums

Uzņēmumu **pašu kapitāla rentabilitāte** ir **peļņa vai zaudējumi pret pašu kapitālu**. Pēdējos trīs gados ir vērojams pašu kapitāla rentabilitātes pieaugums - vidēji nozarē divas reizes, kas saistīts gan ar uzņēmumu peļņas pieaugumu, gan pašu kapitāla daļas samazinājumu bilanci.

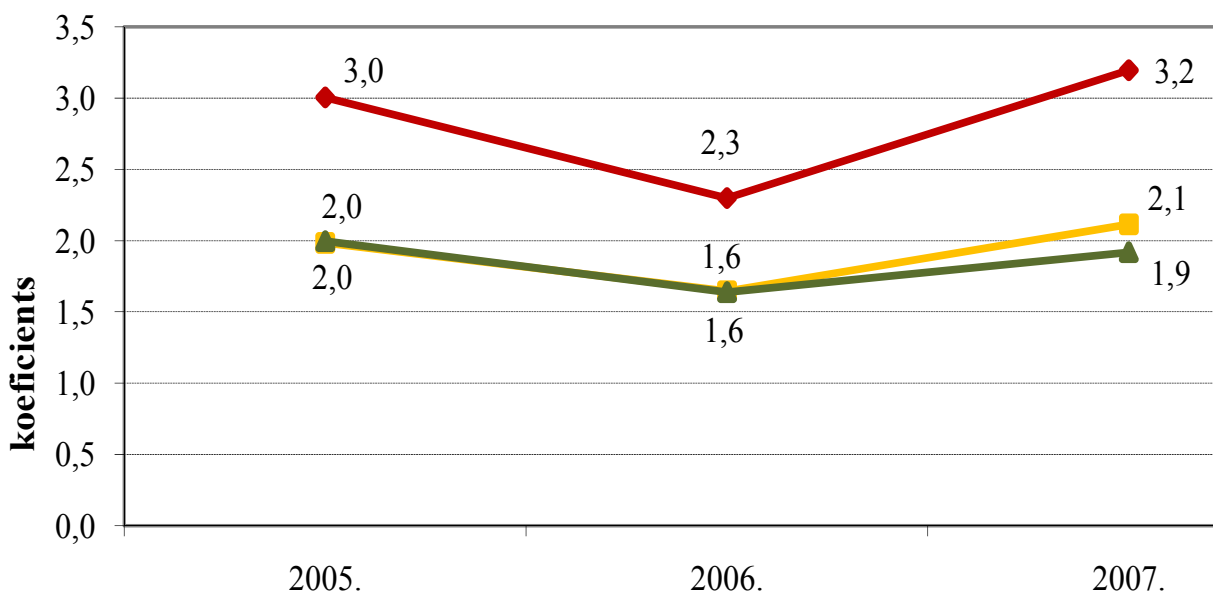
Graudu pārstrādes nozarē ir vērojama tendence pieaugt peļņai uz katru uzņēmumā ieguldīto latu (pašu ieguldījumu), četriem vislielākajiem uzņēmumiem tā ir zemāka par nozares vidējo (3,2 % salīdzinot ar 8,0 %).

Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

48.attēls. Graudu pārstrādes uzņēmumu pašu kapitāla rentabilitāte 2005. - 2007.gadā

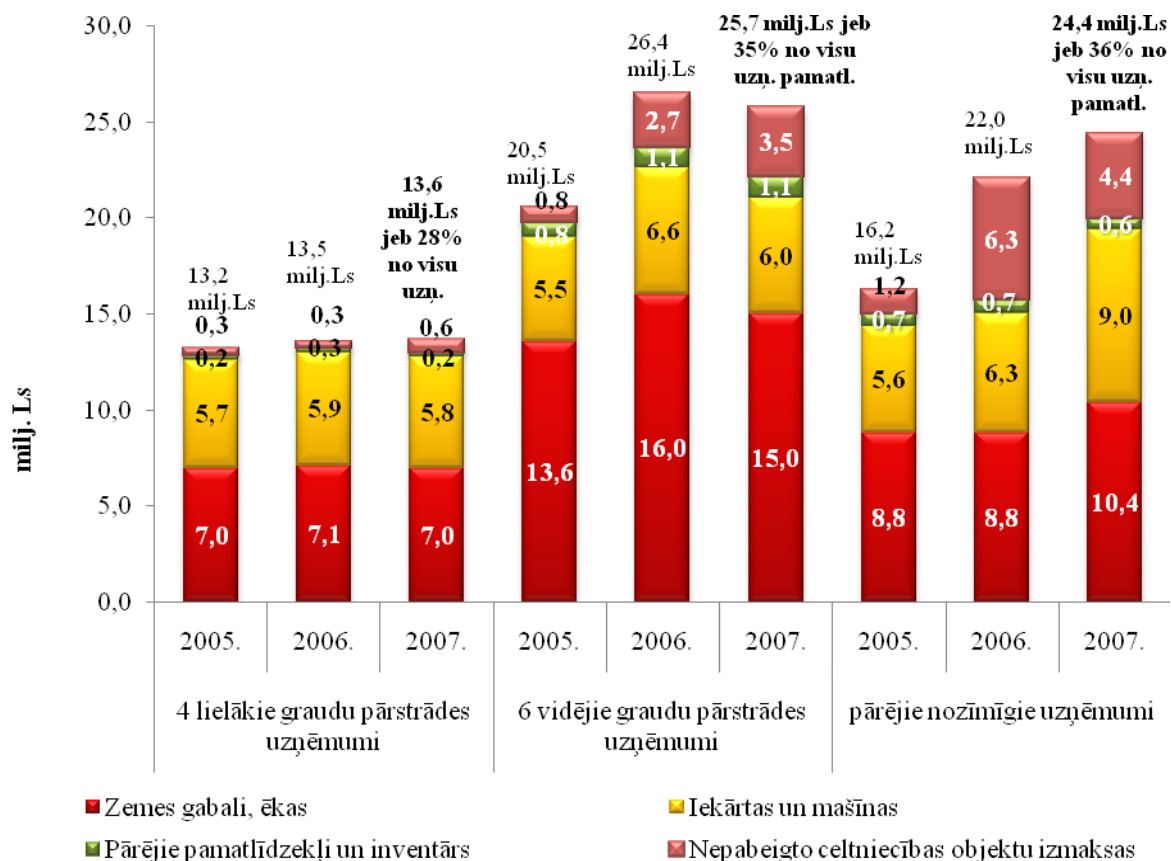
Ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients raksturo ieguldījumu izmantošanas intensitāti un to iegūst, attiecinot neto apgrozījumu pret ilgtermiņa ieguldījumiem. Visaugstākais šis koeficients ir četriem vislielākajiem pārstrādes uzņēmumiem – 3,2 un tas pa gadiem īpaši nemainās, nelielais koeficienta pieaugums 4 vislielākajiem un 10 lielākajiem uzņēmumiem varētu būt izskaidrojams ar inflāciju.

Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

49.attēls. Graudu pārstrādes uzņēmumu ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients 2005. - 2007.gadā

Tika apskatīti graudu pārstrādes uzņēmumu **pamatlīdzekļi** un to struktūra: zemesgabali un ēkas, iekārtas un mašīnas, pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigtās celtniecības objektu izmaksas un pārējie pamatlīdzekļi.

Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

50.attēls. Pamatlīdzekļu struktūra graudu pārstrādes uzņēmumos pa uzņēmumu lielumu grupām 2005.-2007. gadā

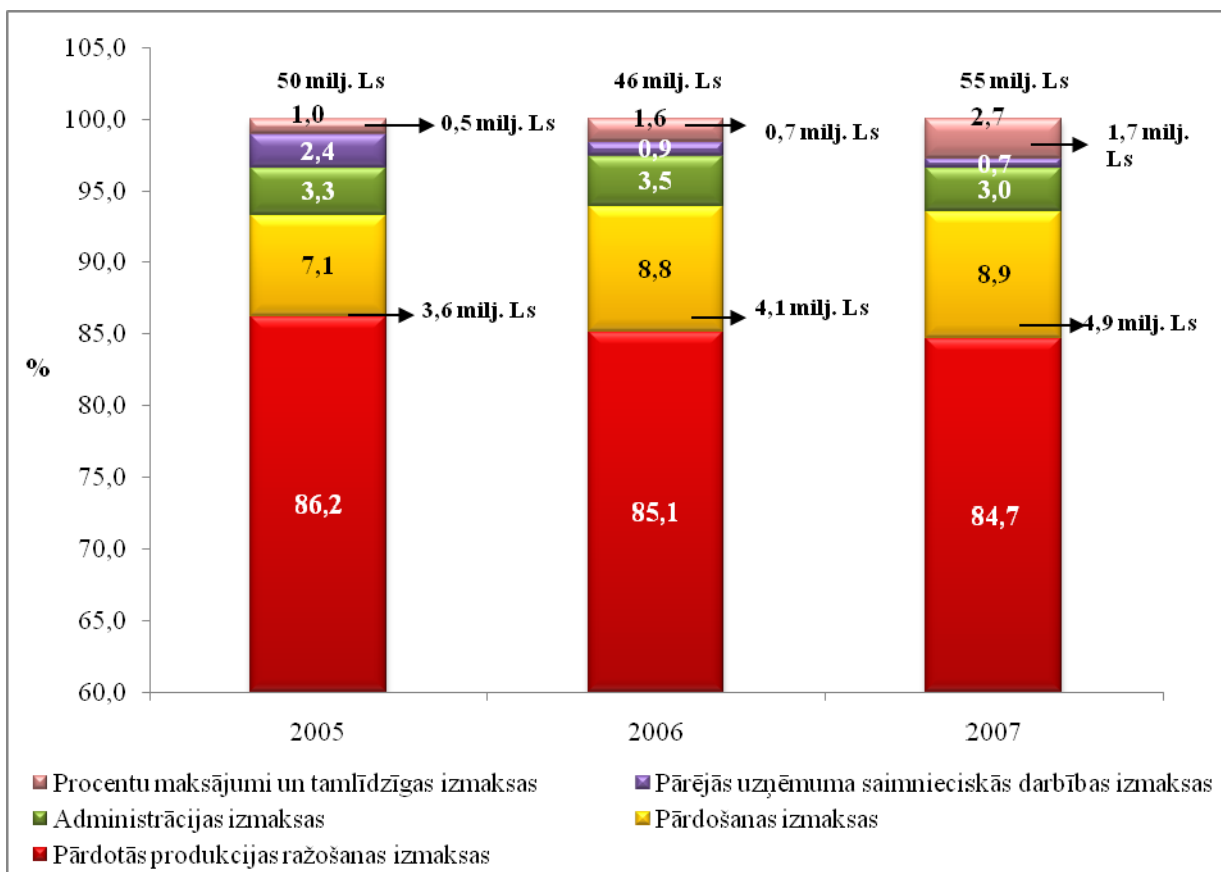
Pamatlīdzekļu vērtības apjoms nozarē kopumā trijos gados ir palielinājies par 21,7 %, taču tas galvenokārt ir noticis salīdzinoši nelielajos nozares uzņēmumos (par 8,2 milj. Ls jeb 66 %) un 6 vidējos pārstrādes uzņēmumos (par 5,2 milj. Ls jeb 25,4 %). Savukārt 4 lielāko graudu pārstrādes uzņēmumu bilanci praktiski nav vērojamas pamatlīdzekļu izmaiņas, kas liecina, ka šī uzņēmumu grupa pēdējos gados nav nozīmīgi investējusi uzņēmumu paplašināšanai, iespējams ir notikusi tikai veco pamatlīdzekļu aizvietošana.

Vislielākais pamatlīdzekļu apjoms - 25,7 milj. Ls jeb 35 % no analizētā 21 nozares uzņēmuma kopējā skaita, ir koncentrēts sešu vidējo uzņēmumu īpašumā.

Laika posmā no 2005. līdz 2007.gadam nav mainījusies pamatlīdzekļu struktūra - lielāks īpatsvars ir bijis zemes īpašumam un ēkām (līdz pat 61 % sešiem vidējiem uzņēmumiem 2006.gadā), tad seko iekārtas un mašīnas. 50.attēlā redzams, ka vairāki vidējie un nelieli uzņēmumi 2007.gadā ir uzsākuši jaunu objektu būvniecību.

4.3.3. Graudu pārstrādes uzņēmumu izmaksu struktūra

Analizējot 4 vislielāko graudu pārstrādes uzņēmumu izmaksu struktūru peļņas un zaudējumu aprēķinos 2005. - 2007.gadā, var secināt, ka kopējā struktūrā nedaudz - par 1,5 % samazinās pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas, tajā pašā laikā pārdotās produkcijas izmaksu īpatsvars palielinājies par 1,8 %, kā arī par 1,7 % ir pieaugusi procentu un tamlīdzīgi izdevumi. Absolūtos skaitļos procentu maksājumu pieaugums ir bijis 3,4 reizes jeb par 1,2 milj. Ls. Trīs gados izmaksu struktūrā vērojams neliels administrācijas izmaksu samazinājums.

Avots: Pārstrādes uzņēmumu gada pārskati

51.attēls. Graudu pārstrādes uzņēmumu izmaksu struktūra (pēc 4 lielāko uzņēmumu bilanču datiem)

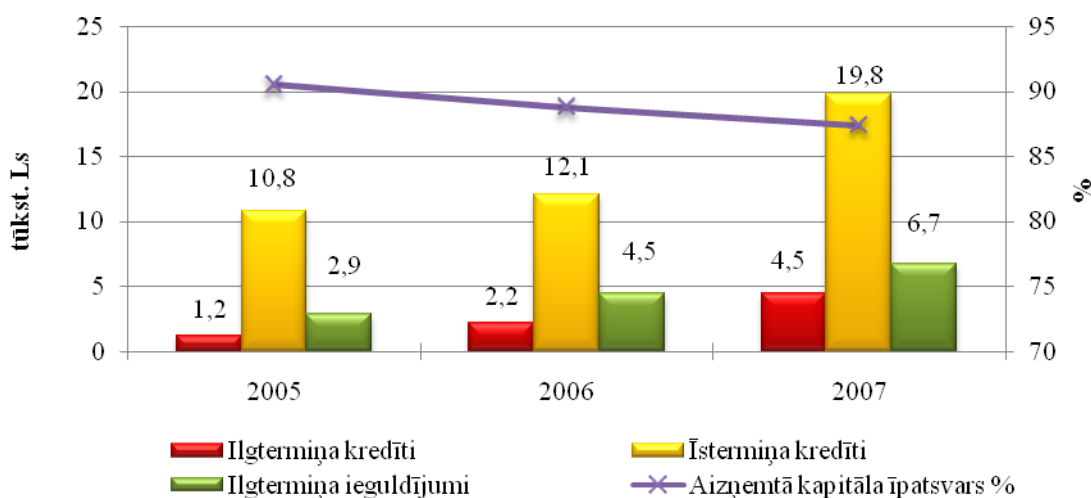
5. Graudkopības kooperatīvu finansiālo rādītāju izvērtējums.

Latvijā 2008.gada sākumā bija 29 atzītas lauksaimniecības pakalpojumu graudkopības kooperatīvās sabiedrības. Lielākoties šīs kooperatīvās sabiedrības nodarbojas ar savu biedru saimniecībās saražotās augkopības (graudi, rapsis) produkcijas uzglabāšanu, pirmapstrādi, realizāciju un biedru centralizētu apgādi ar ražošanai nepieciešamajām izejvielām - minerālmēsliem, augu aizsardzības līdzekļiem, kā arī sniedz konsultācijas u.c. pakalpojumus. Graudkopības kooperatīvi ik gadu paplašina savu darbību, veicinot lauksaimnieku savstarpējo sadarbību. Šie kooperatīvi apvieno gan lielos zemniekus, kuri apsaimnieko līdz 6000 – 7000 ha zemes, gan mazos – ar 15 hektāriem.

Graudkopības kooperatīvi daļu savas saražotās un iepirktais graudu un rapša produkcijas izveda uz ES dalībvalstīm. Tā trīs kooperatīvi laikā no 2005. līdz 2007.gadam izveda produkciju vidēji 17,6 % apjomā no to neto apgrozījuma vērtības, pie tam lielākais no kooperatīviem vidēji katru gadu pat 39,5 %.

Šajā ziņojumā kooperatīvi tika analizēti grupās pēc lielākā neto apgrozījuma - kopā trīs un septiņi nozīmīgākie, ņemot vērā pieejamos finansiālās darbības rādītājus. Graudkopības kooperatīvu vidū nozīmīgāko vietu ieņem trīs, kuri apvieno lielāko graudu ražotāju skaitu un kuru neto apgrozījums 2007.gadā kopā bija 96,5 % no kopējā graudu kooperatīvu neto apgrozījuma. Šo trīs kooperatīvu neto apgrozījums 2007.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga par 17,4 milj. Ls jeb 48,6 %. To veicināja arī izteiktais graudu un rapša cenu pieaugums 2007.gadā.

Apskatīto septiņu kooperatīvu peļņa pēdējā gada laikā palielinājusies no 493,4 tūkst. Ls uz 1593,6 tūkst. Ls jeb 3,2 reizes.

Avots: Kooperatīvu bilanču dati

52.attēls. Trīs nozīmīgāko graudkopības kooperatīvu kredītu struktūra, ilgtermiņa ieguldījumi un aizņemtā kapitāla īpatsvars

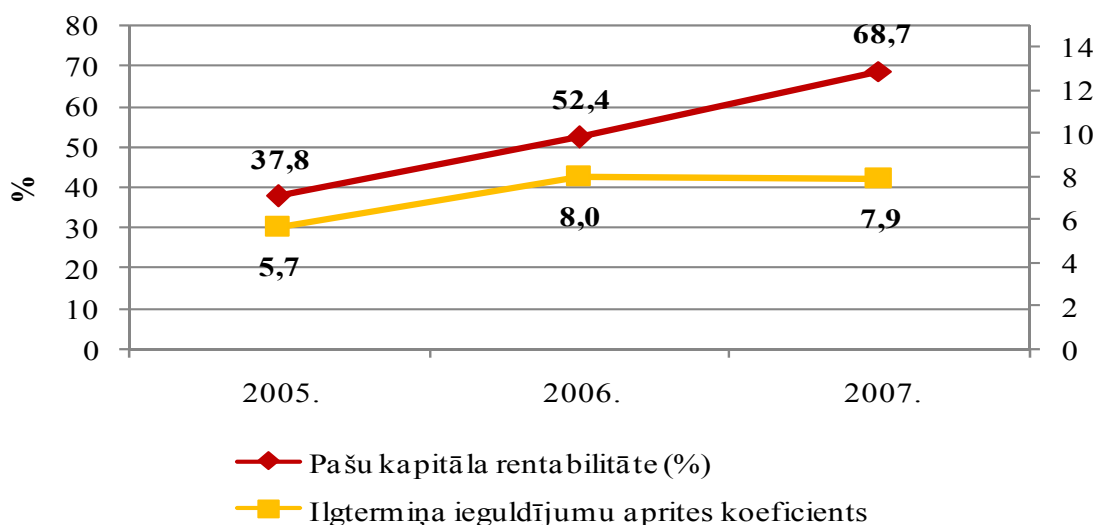
Apskatot trīs nozīmīgāko kooperatīvu aizņemtā kapitāla īpatsvaru (52.attēls), 2007.gadā tas bija 87,4 % un lielākā daļa – 81,5 % no tiem bija īstermiņa kredīti. Kaut gan ilgtermiņa kredītu īpatsvars ir neliels, laika posmā no 2005. līdz 2007.gadam tie pieauguši 3,9 reizes.

No pārējo kooperatīvu bilancēm redzams, ka ilgtermiņa aizņēmumu summas praktiski nemainās.

Pamatlīdzekļu apjoms trīs lielākajos graudkopības kooperatīvos pēdējos trīs gados ir pieaudzis 2,2 reizes jeb par 3,7 milj. Ls un absolūtajos skaitļos pieaugums ir lielāks nekā ilgtermiņa kredītiem. Ieguldījumi veikti saimnieciskās darbības optimizēšanai – uzbūvēti

vairāki graudu uzglabāšanas torņi, graudu pieņemšanas vietas, iegādātas graudu kaltes, graudu tīrītāji, paplašinātas ražošanas teritorijas, uzbūvēti minerālmēsļu glabāšanas angāri u.c.

No 2005.-2007.gadam trim lielākajiem graudkopības kooperatīviem 1,8 reizes ir pieaudzis īstermiņa kredītu apjoms - kopumā par 9,0 milj. Ls.

Avots: Kooperatīvu bilanču dati

53.attēls. Trīs nozīmīgāko graudkopības kooperatīvu ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients un pašu kapitāla rentabilitāte (%)

Kā redzams 53.attēlā, ar katru gadu palielinās lielāko graudkopības kooperatīvu ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients, 2007.gadā sasniedzot 7,9.

Pieaugusi arī kooperatīvu pašu kapitāla rentabilitāte no 37,8 % 2005. gadā līdz 68,7 % 2007.gadā.

Kooperatīvi ir spējīgi norēķināties ar to īstermiņa saistībām, jo septiņu analizēto kooperatīvu likviditāte 2007.gadā bija 1,05.

6. Cenu stabilitātes nodrošināšana

Cenu stabilizēšanas vienīgais instruments ES ir intervences cena, tās likme ir noteikta 101,3 eiro/t. Brīvajā tirgū cenu regulēšana nav pieļaujama.

EKL 81. panta a) apakšpunkts nosaka, ka darbības, ar kuru palīdzību tieši vai netieši nosaka cenas vai kādi citi tirdzniecības nosacījumi ir aizliegtas, kas kontekstā ar 86.pantu „dalībvalsts neīsteno (neuztur un neievieš) ne ko tādu, kas ir pretrunā ar 81. pantu” pasaka, ka valsts neiejaucās cenu noteikšanā.

Brīvā tirgus ekonomikā cenu regulēšana tiek pieļauta tikai izņēmuma gadījumos, ja tirgū vienam tirgus dalībniekam ir monopolstāvoklis vai izteikts dominējošs stāvoklis. Līdz ar to nav saskatāma iespēja atbalstīt cenu regulēšanu, izņemot iepriekš minēto gadījumu.

Šādas cenas regulēšana arī radītu lielāku cenu veidošanās mehānisma caurspīdību, kas savukārt mazinātu konkurenci, radot vēlmi tirgus dalībniekiem nepamatoti celt cenas, kā rezultātā ciestu patērētāji.

No piedāvātā cenu regulējuma nav skaidrs, kā tas varētu ietekmēt graudus, kas tiek ievesti no citām valstīm. Ja regulējums tiktu attiecināts arī uz no citām dalībvalstīm ievestajiem graudiem, tad to varētu traktēt kā preču brīvās aprites ierobežojumu, jo EKL 28.pants ietver arī aizliegumu jebkādiem netiešiem ierobežojumiem.

Bez tam, ja tas attiecas tikai uz Latvijas teritorijā ražotajiem graudiem, pastāv iespēja, ka vietējie graudi zaudētu konkurences cīņā ar ievestajiem graudiem, kā rezultātā, šāds regulējums pat varētu mazināt vietējo graudu ražotāju, t.sk. pārstrādātāju, konkurētspēju.

Valstī tiek veidotas materiālās rezerves ar nolūku nodrošināt iedzīvotājus ar pārtiku mobilizācijas gadījumā. Mobilizācijas likuma 3.panta trešā daļa nosaka, ka mobilizācija valsts teritorijā var būt:

- *vispārēja* - tiek izsludināta kara gadījumā, pakļaujot visus mobilizācijas resursus un izmantojot tos valsts aizsardzības vajadzībām mobilizācijas plānos noteiktajā apjomā;
- *daļēja* - tiek izsludināta ārkārtējā situācijā vai izņēmuma stāvoklī, ierobežoti iesaistot mobilizācijas resursus valsts apdraudējuma novēršanā vai tā seku likvidācijā;
- *vietēja* - tiek izsludināta ārkārtējā situācijā noteiktā administratīvajā teritorijā.

MK 2007.gada 28.augusta noteikumi Nr.585 „Noteikumi par iedzīvotāju nodrošināšanu ar pārtiku valsts apdraudējuma gadījumā” (turpmāk – MK noteikumi Nr.585) nosaka, ka pārtikas nodrošinājuma plānošanu sadarbībā ar RAPLM veic ZM. Savukārt pašvaldības veic pārtikas izsniegšanu un nepieciešamā pārtikas apjoma plānošanu valsts apdraudējuma gadījumā atbilstoši iedzīvotāju skaitam to administratīvajā teritorijā.

Iepriekšminētos MK noteikumos ir noteiktas vienas dienas uztura normas šādām iedzīvotāju grupām:

- 1) no dzimšanas līdz 2 gadu vecumam;
- 2) no 2 līdz 18 gadu vecumam, grūtniecēm un sievietēm laktācijas periodā;
- 3) no 18 gadu vecuma;
- 4) personālam, kurš veic apdraudējuma pārvarēšanas pasākumus.

Vienas dienas uztura normas ir izstrādājuši VM un tās ir šādas:

- 1) 1 200 kcal bērniem līdz 2 gadu vecumam;
- 2) 2 200 kcal iedzīvotājiem no 18 gadu vecuma;
- 3) 3 000 kcal personālam, kurš veic apdraudējuma pārvarēšanas pasākumus.

Pārtikas produktiem ir jābūt tādiem, kas lietojami uzturā bez termiskas apstrādes un ir uzglabājami istabas temperatūrā, kā arī tiem ir jābūt ilgstoši uzglabājamiem (ar maksimāli ilgu derīguma termiņu).

Nemot vērā, ka mobilizācijas gadījums var arī neiestāties, tad paredzēt noteiktus finanšu resursus būtu nelietderīgi. Indikatīvi balstoties uz CSP datiem par iedzīvotāju skaitu visā valsts teritorijā un produktu tirgus cenām vienas dienas uzturu normu nodrošināšanai

būtu nepieciešams 6,815 milj. Ls, lai nodrošinātu visus Latvijas iedzīvotājus, kas minēti MK noteikumos Nr.585, ar pārtikas produktiem saskaņā ar MK noteikumu Nr.585 1.pielikumu.

Lai nodrošinātu, ka, mobilizācijas gadījumam iestājoties, iedzīvotājiem tiktu nodrošināta pārtika, ZM sadarbībā ar RAPLM un pašvaldībām ir pienākums plānot un koordinēt pārtikas atliktās piegādes atbilstoši normatīvajiem aktiem par atliktajām piegādēm. Atliktās piegādes veido gadījumos, kad nav izveidotas valsts materiālās rezerves vai nav ekonomiski lietderīgi tās veidot un sāk īstenot, ja tiek izsludināta mobilizācija. Nav lietderīgi veidot materiālās rezerves pārtikas produktiem, jo attiecīgajai institūcijai ir jānodrošina normatīvo aktu izstrāde, kas reglamentēs produktu iepirkšanu, nomaiņu un laišanu tirgū, kā arī ir jāparedz papildu finanšu līdzekļi no valsts budžeta.

Lai gan valstī darbojas arī Valsts materiālo rezervju likums, kas nosaka, ka var plānot rezerves mobilizācijas nodrošināšanai atbilstoši mobilizācijas pieprasījumiem Tautsaimniecības mobilizācijas plāna ietvaros, taču jāņem vērā, ka pašreiz Tautsaimniecības mobilizācijas plānu EM atkārtoti pārskata un izvērtē.

Saskaņā ar iepriekšminēto likumu atbildīgās institūcijas nodrošina arī materiālo rezervju plānošanu atbilstoši civilās aizsardzības plānos noteiktajiem pasākumiem.

Valsts civilās aizsardzības plāns nosaka apdraudējuma veidus, kā arī preventīvos pasākumus šāda apdraudējuma novēršanai un atbildīgās institūcijas. Pamatojoties uz plānā minētajiem uzdevumiem, institūcijas izstrādā priekšlikumus par katastrofu gadījumos veicamo pasākumu izpildei nepieciešamajām materiālajām rezervēm, to daudzumu, materiālo rezervju veidošanai nepieciešamajiem finanšu līdzekļiem un iespējamiem atbildīgajiem materiālo rezervju glabātājiem un iesniedz šos priekšlikumus Iekšlietu ministrijai līdz kārtējā gada 1.martam. Materiālo rezervju plānošanu koordinē Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, saskaņojot materiālo rezervju nomenklatūru un daudzumu ar institūcijām, kuras pilda Valsts civilās aizsardzības plānā noteiktos uzdevumus, savukārt, Materiālo rezervju nomenklatūru un daudzumu apstiprina MK.

Pašreiz Valsts materiālajās rezervēs netiek uzglabāti pārtikas produkti un netiek plānots veikt šādu pārtikas uzkrājumu glabāšanu arī tuvākajā laikā.

ES tiesību aktos nepastāv stingrs aizliegums izmantot valsts atbalstu šādos gadījumos, taču jāņem vērā, ka visi valsts atbalsta veidi ir jāsaista ar EK.

EKL 87.pants reglamentē pamatnosacījumus valsts atbalstam. Atbilstoši Līguma 87. un 88.pantam valsts atbalsta sektorā darbojas EK izstrādātas vadlīnijas un regulas, saskaņā ar kurām var piešķirt atbalstu uzņēmumiem, kuri nodarbojas ar lauksaimniecības produktu ražošanu un pārstrādi. Galvenie atbalsta veidi:

- investīciju atbalsts;
- atbalsts vides aizsardzībai un dzīvnieku labturībai;
- tehniska atbalsta nodrošināšana lauksaimniecības nozarē;
- atbalsts lopkopības nozarei;
- atbalsts, lai kompensētu dabas katastrofu vai ārkārtēju apstākļu radītos zaudējumus;
- atbalsts pētniecībai un attīstībai;
- atbalsts grūtībās nokļuvušu uzņēmumu glābšanai un pārstrukturēšanai;
- atbalsts lauksaimniecības produktu reklāmai;
- atbalsts meža nozarei.

Saskaņā ar valsts atbalsta nosacījumiem atbalstu nedrīkst piešķirt, ja netiek ievēroti šādi pamatnosacījumi:

- nevar piešķirt valsts atbalstu, kas sekmē iekšējās produkcijas prioritāru izmantošanu attiecībā pret ievestajām precēm;
- nevar piešķirt valsts atbalstu, ja atbalsta apjoms ir noteikts, pamatojoties uz produktu cenu un daudzumu.

7. Eiropas Komisijas programma vistrūcīgākajām personām Latvijā

EK kopējais finansējums programmai 2008.gadā bija 302 milj. EUR, 2009.gadā plānots finansējumu palielināt līdz 500 milj. sakarā ar pārtikas un energoresursu cenu pieaugumu.

Latvijā programmas realizāciju uzsāka 2006.gadā (izdales produkts – baltmaize).

2006.gadā programmas īstenošanai EK piešķīra 281 214 EUR (297,636,32 Ls), papildus no nacionālā budžeta:

- 9 500 Ls - labdarības organizācijām administratīvajām izmaksām (subsīdijas);
- 13 256 Ls - transportēšanas izmaksām (intervences budžets).

2006.gadā persona, kura tiesīga saņemt pārtikas produktus programmas ietvaros – ar ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli līdz 24 latiem mēnesī.

Lai paplašinātu personu loku, kuri tiesīgi saņemt pārtikas produktus, 2007., 2008. un 2009.gadam tika noteikts, ka persona, kura uzskatāma par trūcīgu ir, ja ienākumi, neskaitot pašvaldību sociālās palīdzības pabalstus, iepriekšējos sešos mēnešos uz vienu ģimenes locekli ir zemāki par 50 % no attiecīgajā gada sākumā valstī noteiktās minimālās algas.

Izvēloties produktu 2007.gadam tika nolemts, ka maize ir ekonomiski neizdevīgs produkts, jo:

- maizei ir īss derīguma termiņš un ir nepieciešama bieža izdāle;
- maizes izdālei ir sarežģīta un dārga loģistika;
- maizes cepšanā ir nepieciešami vēl papildus produkti.

Līdz ar to 2007. un 2008.gadā trūcīgajām personām tika dalīti miežu vai kviešu putrami – viens kilograms vienai trūcīgajai personai reizi mēnesī.

2008.gadā EK piešķirtais finansējums programmas īstenošanai – 153 910 EUR (4.tabula).

Ar 2008.gadu produkti tiek iepirkti Kopienas iekšējā tirgū, jo intervences krājumu Kopienā praktiski nav.

2009.gadā programmas vistrūcīgākajām personām ietvaros reizi mēnesī tiks izsniegti šādi produkti: 500 g auzu pārslu, 500 g četrgraudu pārslu, 1 kg makaronu 400 g pankūku miltu, 400 g vājpiena pulvera.

Programmas realizācijā iesaistītās institūcijas: ZM; LM; VM; BM; RAPLM; ĪUMSILS; PVD (kontrolējošā institūcija); LAD (administrējošā institūcija) un labdarības organizācijas (produktu izdāle trūcīgajām personām).

4. tabula

EK programmas vistrūcīgākajām personām īstenotā un plānotā realizācija Latvijā

Programmas realizācijas gads	Saņēmēju skaits	Piešķirtais graudu daudzums, t	Pieprasāmais vājpiena pulvera daudzums	Piešķirtais finansējums, eiro	Papildus piešķirtais nacionālais budžets, Ls
2006.	26 681	2 643	-	281 214	22 756
2007.	3 571	3 280	-	348 962	-
2008.	37 115	1 440	-	153 910	-
2009.	50 000	32 696	10 989	3 110 400*	-

* - LV aprēķinātais finansējums pēc graudu intervences cenas

EK programmas realizācijai Latvijā ir saistoši MK 2005.gada 29.novembra noteikumi Nr.909 „Kārtība, kādā tiek administrēti un uzraudzīti tirgus intervences pasākumi augkopības un lopkopības produktu tirgū, īstenojot Eiropas Komisijas programmu vistrūcīgākajām personām”.

EK programmas realizācijas būtiskākie rādītāji aplūkojami 5.tabulā.

EK programmas vistrucīgākajām personām realizācija Latvijā 2006.-2008.

	2006.gada programma	2007.gada programma	2008.gada programma
Pieprasītais graudu daudzums, t	2 643	3 280	1440
Piešķirtais finansējums, EUR	281214,69	348 962	153 910
Paredzētais personu skaits	19706	150 000	30 000
Reāli apkalpoti/ labdarības organizāciju pieteiktais personu skaits	26681	3571	37 115
Izdalītais/nepieciešamais maizes klaipu (gab.) vai putraimu daudzums (t) gadā	1087136	42.852	445.38
Izdales produkts	Baltmaize	Putraimi	
Tiesības saņemt pārtikas produktus	Personām, kuru ienākumi zemāki par MK noteikto garantēto minimālo ienākumu līmeni (24 Ls)	Personām, kuru ienākumi zemāki par 50 % no minimālās mēnešalgas	
Piegāžu vietu skaits	265	29	205
Labdarības organizāciju skaits	9	5	7
Komersants piegādātājs	AS „Maiznīca Dinella”; SIA „Kuldīgas RTB”; SIA „Vecā maiznīca”; SIA „Ludzas maiznīca”; SIA „Liepkalni”; SIA „Matss”	SIA „Latgales maiznīca”	A/S „Dobeles dzirnavnieks”

Zemkopības ministrs

M.Roze

Valsts sekretāre	Juridiskā departamenta direktore	Par kontroli atbildīgā amatpersona	Atbildīgā amatpersona
D.Lucaua	S.Dumbrovskā	M.Salienieks	L.Lapše

01.08.2008. 14:30

10044

L.Lapše

67027001, Lelde.Lapse@zm.gov.lv